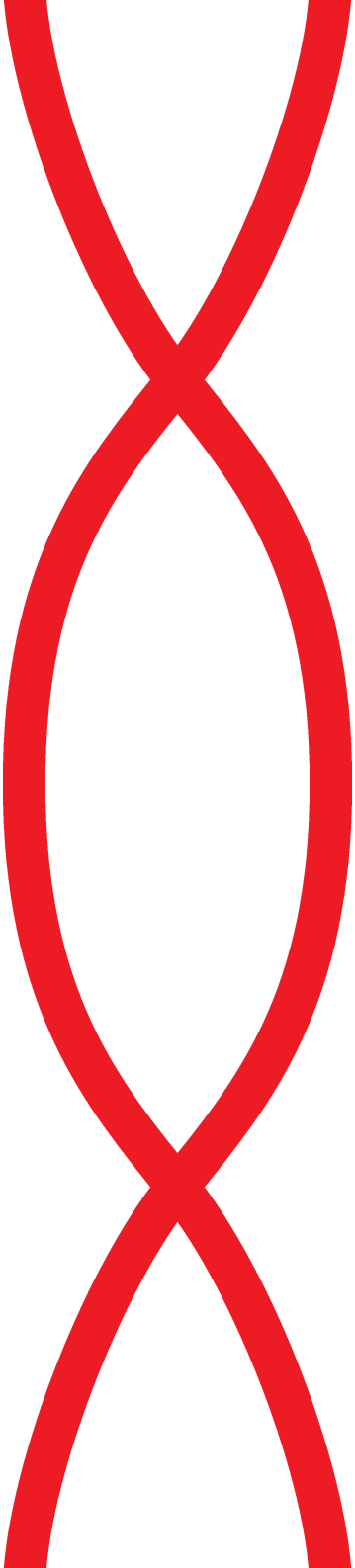

Dinko Delić

Bosanska knjiga mrtvih

U.G. 'Alternativni institut'

biblioteka
KOLAPS
knjiga 1

Izdavač
"Alternativni institut"
Ale Ćišića 6, 88000 Mostar

Za izdavača
Nedim Ćišić

Dinko Delić/
KOLAPS BOOK PRODUCTION 2001

Urednik
Marko Tomaš

Urednik biblioteke "KOLAPS"
Mehmed Begić

DTP
Alen Voloder

Tiraž
700 primjeraka

Štampa
CPU Sarajevo

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.163.4(497.6) - 1
821.163.4(497.6) - 1
821.163.4(497.6) - 1

Delić, Dinko
Bosanska knjiga mrtvih / Dinko Delić. - Mostar : Alternativni institut, 2001. - 124 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Kolaps ; knj. 1)

Bilješka o autoru i tekstu: str. 121-122

ISBN 9958-9290-0-7

COBISS/BiH-ID 9870598

Dinko Delić

BOSANSKA KNJIGA MRTVIH

ISBN 9958-9290-0-7

KNJIGA MRTVIH

Stari narodi imaju knjige
što govore o smrti,
Bogu
i
ljubavi koja nije grijeh. Tako
i ova:
život za život,
nikako smrt za smrt.

DOBRA NAVIKA

Kad je trebalo da umrem,
bio je
običan dan. Sijalo
je Sunce, a
planete su išle u prostor
kao dobro navijen sat. Paysage
je imitirao dan
kada je majka putovala u fići
preko
brda u porodilište gdje sam plakao
znajući šta me čeka.
Zelena
polja i trava sa žutim cvijećem,
kao dan u kome bi drugi
čovjek
umro od sreće,
ali
ja,
ne.

ZEMLJA LJUBAVI

Dogodiće se čudo
&
BiH postaće zemlja ljubavi. Umjesto
raspadnutog mesa & kostiju
što
impotentno
leže,
neka se grče razjarena tijela i grizu u
strasti što ne
ubija.
Neka se Srbi zaljube u Hrvate, i obrnuto
mržnji, neka Bošnjaci & Jevreji
stanu
nizati na brojanici dane holokausta. Ljubavni
ujedi su blagoslovljeni
jer razmnožavaju mogućnost opstanka
za
ultraratoborni ljudski rod.
I, evo:
čovječanstvo ne vjeruje očima. Zar ljubav
u zemlji što ima oblik srca? Gdje ljudi kao insekti
sišu
mjesto krvi
slatki polenov prah.

ISPOVIJEST VITEZA DE LA MANCHA

Pješak sam
u piramidama od stakla i na papirusnoj
sceni od pehlivan-pijeska što
pjeva.
Ovozemaljskizvuk.
Konji,
koje sam ubio srcem, oštricom
zvjezdanih vrhova u peti,
nisu ratnička sorta. Njima je stepa
njiva bez kukuruza.
Meni
idealna draga
Dulcinea,
slavna žena (sa kartotekom
ljubavnika), čija čast ne treba da se brani.
Ljubav,
očito,
nije razlog za otpadništvo. A nije ni glad.
Oči mi ne jedu sa stola za kojim sjedim u krčmi što
se u Bosni zove han.
Krila se vrte u krug, ja
pitam:
Hoće li boljeti? Jer po
Sredozemlju
razliveno je more
i uvijek iznova treba ga preći.
Bez
konja i koplja. Pišem.
Na Trgu lopova među Maurima,
evo,
skidam se bos.

I
stavljam pismo u biblioteku.
Da se zna.

ČUVAR IZGUBLJENE STVARNOSTI

Kada istoričari budu izučavali biografiju pisca sa inicijalima D.D. mnoštvo pojedinosti ostaće nejasno, jer je život nesvodiv u facta. Jer duh ovog ljudskog primjerka spada u generaciju koja uzor nije našla u herojima kao što su: Clinton, Tito, Che Guevara, Hemingway, papa, Mao i ajatolah Homeini.

Naprotiv, odrastao je uz likove kao: Tarzan, Odisej, Bugs Bunny, Ziggy Stardust ili Ben Hur. Taj hybris doveo je D.D. u džunglu gdje se družio sa čudesnom Alice i Yodom, tajnim učiteljem Jedija.

Naravno, piščeva percepcija vrijeme-prostora, što ga čovječanstvo uporno zove stvarnost, nije se mogla uporediti sa horizontom okruženja u kom je odrastao D.D. Zato je besmisleno u stihovima dotičnog tražiti uzrok propasti civilizacije za koju se on - nije ni rodio, ustvari - jer je potraga za srećom i pčela što siše sok u cvjetnjaku razgolićene Maye McBride bila ultimativno važnija od komunizma, fašizma i siromaštva pod čijom kapom je D.D. povremeno živio. Čak ni knjige što su ga budile iznutra, ili pokretne slike u koje bješe buljio prema vani, nisu mu mogle nadomjestiti neposredno iskustvo disanja. On je disao, disao i disao na prirodno umjetnički način.

Nisu nevjerovatni, dakle, uzroci posljednje želje u oporuci nađenoj iza nestanka persone poznate kao D.D. Napisao je da - kad već ne shvata šta krije osmijeh Mona Lise koju na filmu fascinantno glumi Clint Eastwood, i suknja što je panično pritiskuje dolje Merilyn Monroe - ne želi biti čuvar izgubljene stvarnosti.

Kontraverzni D.D. strasno je želio znati, do u detalje, srž estetičkog života prije no stavi tačku na sličan svoj. I ode u Disneyland, ili Avalon i Atlantidu, na primjer, u vrijeme kad se još istorija nije pojavila kao duhovni pobačaj umjesto aurea aetas.

KOLEKTIVNA ODGOVORNOST

Dok smo čitali kako su
istrijebljeni
indijanci,
ne
vidjesmo ljude koji pate jašući na
konju bez sedla, već
bojom
umazani lik što će nestati
kada konjica pređe preko klape
u
naredni kadar. To je kultura:
ja jedem kokice,
dok se na platnu prži
glumac čije odijelo ne propušta
bol.

Genocid

KOKA
NEMA GLAVU
I
NEMA
REP

KOKA JE
HLADNA I ŽUTA
IMA
GOLU KOŽU
I
ŽIVI
U
SAMOPOSLUZI

I
JAJA
ŽIVE
U
SAMOPOSLUZI

ŽIVOTINJA SE VRAĆA

U trećem prelasku pruge Animal je zbunjeno ponovio:

- "*Nema voza.*" Kezili smo se, jer nije znao vic o dva seljaka na kolima sijena. Jedan "*sss-seljak*" mucao je kao i Animal kad prepuni dozu i ne zna za se. Ali naš mixman nikad nije imao priliku da upozna sebe u namagnetisanom stanju. Zato se vratio u band kao treći seljak s rezervnim kurtonom u džepu.

Vozili smo se u poljaku 125 sa škripavom prikolicom. Tica je mašinu dobio od brata na poklon, jer je bez love zidao kuću i bio profy na estradi, a prodavao žensko rublje na vašarima.

- "*Sniženje!*" vikao je:

- "*Veliko sniženje!*" i pokazivao kako suknja može i gore i dole. Krupne snaše smijale su se i kupovale čipkane gaće da zavedu svoje brkate i namrgođene muževe. Već prvi weekend Animal je uništio ručku za staklo na vratima poljaka i brisač na šoferšajbi. Tako je potvrdio status: No.1 of TOP GUN. Tica je bacio hračak za sreću, iako je baš on, a ne Animal, standardni baksuz agens u ekipi po KIGAKU tablicama.

Tica je bio bubnjar, a meka duša. Volio je pse, i ispadao iz ritma kad mlade seljančice u minićima skinu jakne i ostanu u majicama bez brusthaltera. Tačno je znao obujam grudi i veličinu korpice dok one tresu prednji i zadnji trap. Najveća ljubav bio mu je PURPLE by Coverdale i film OSMI PUTNIK. Govorio je:

- "*Četeres' pet kila, a nisam deb'o*", kovrdžav kosijaner u šeširu i čizmama zimi.

Animal je radio na mix-pultu: uređivao tonsku sliku, jačinu i boju zvuka. Čovjek sa iskustvom, majstor za šiparice iznad 12 godina i za sve vrste mikrofonije. U drugom stavu bregovićevske sonate:

- "*Hej, noći! Stani, zora nek' svane!*" kad gitara svira reef, pa opet:

- "*Hej, noći...*" on je znao smjestiti tako zvjerski feedback

da su tipovi ostavljali dupe zaljubljenih seljančica i hvatali se za uši. Animal je obožavao PURPLE: "You keep on movin'..." i bio jedini HELL ANGEL na svijetu bez dozvole za motocikl. U Osijeku, Varaždinu i Rijeci poznavao je sve motoriste lično i razmjenjivao gume na trkama, sexualna iskustva i sadržaj stomačnih organa. Ali policajac Salko Palica zakleo se na KZ BiH da Animal neće položiti vozački dok ova generacija službenika u policiji ne ode u penziju. Salko bješe čovjek od riječi. Zato Animal ostade vječni suvozač s istančanom ravnotežom za krivine.

Tog ljeta, trava na bankinama i rosnim livadama gdje su pasle rogate krave bila je bijela od teških droga što su iz odžaka željezare Zenica plivale po vazduhu i po vodi. Niz crvenu Bosnu tekle su fekalije i obamrle štuke sa bubuljicama ispod peraja. Magistralna pruga, presijecala je makadamski put, livade sa sivim poljskim cvijećem i debeljuškastim prasićima u blatu.

Jarac po horoskopu, Animal bješe nezajažljivo pohlepan na ženske. Krečio je sebe kao Batu Životinju "U raljama života" dok reže rajčicu i bulji u golu Šteficu, pa joj kaže:

- "*Sa'ću da te karam.*" Jednom je plesao s nekom Ribom iz horoskopa od 16,5 godina, a 50 kilograma reljefa i, božeoprosti, sav zabalio. Band je svirao sentiš, Tica svršio refrain na činelama, a Riba vrisnula:

- "*Ja se tebe boojim!*" Napaljeni tipovi su po navici uhvatili uši umjesto dupeta, a mi smo se po sceni valjali u transu. Cerek se utrostručio, jer je Animal na mixu zaboravio isključiti echo.

Noću smo po kanalima tražili FENDER STRATO-CASTER pao s prikolice, jer nismo dobro upakovali opremu ispod cerade. U krilu vozili neoprezne seljančice što poslije koncerta stopiraju da bi se vratile kući. I gađali Mjesec praznim konzervama piva. Ostavljali smo trag, jer sutra svijet će izgledati drukčije.

Ispod Sunca navukli bismo crne naočare i pitali slinavu dječicu što prodaju kupine kraj rupičaste ceste gdje je skela prema auto-putu. Na skeli buljili smo u valove i duvali u komarce spasonosni dim. Na asfaltu Tica bi pržio poljaka dok

ne prokuha. Onda Animal u znoju padne na poeziju:

- "*Dječki, dan je mrak.*" Stanemo na oblak prašine.

GHOSTBUSTERS

Sireno moja!
Kada
protrljam staklenu kožu
na kojoj nosiš riblji rep, eksplodira
mi
duh iz lampe čiji
bljesak oživljuje ljude. *SPIRIT*
OF
LOVE!
viknem u oduševljenju i bez
svijesti bauljam po tebi
tražeći
grlić kroz koji treba da se vrati duh
i da te grije, grije; nekad
i
pola sata prije
no što se zagrcneš kao davljenik
koji
rado mijenja vodu
za neuhvatljivi zrak.

ODA PIČKI

Ljudi govore: majka
(govore -
ljubav) sa privrženošću prema
srži
što vreba kao pauk raširenih nogu. Muškarci
od ugleda priušte sebi weekend sa ljubavnicom.
Šiparice
brbljaju o princu koji razgrne bodljikavo
žbunje
da
bi Trnoružica odustala od sna.
Ginekolozi pipaju jajnike i njuše
materičnu
sluz.
A ti, pička u top-formi, depilirana kao lakirano drvo,
kao Crvenkapica
popravljaš
čarapu na Sunset Boulevardu gdje
HARLEY DAVIDSON vozi Zli Vuk.

PAYSAGE S BALVANIMA

Na željezničkoj stanici u Pazariću,
repro-materijal, balvani
trunu
kao
gomila slanih štapića prije gozbe.
Sjednem, u ruci limenka s natpisom: PEPSI.
Pazarić.
Starosjedioci ne nose narodnu nošnju. S lijeve strane je Bjelašnica, a desno pruga kuda povremeno prođe voz.
Dok
sija sunce i traktor sa stajskim đubrivom
na
prikolici, također, prođe, balvani
ispod pisca (kao prozna građa)
ilustriraju
istorijski
trenutak iz koga izvire poetski čin.

U KLOPCI POSTMODERNIZMA

Piši
staromodno! reče mi pjesnik
što je naučio mravinjak mladih stihotvoraca da pišu.
Tako se odmah vidi šta je dobro,
nastavi on.
Tebi se može vjerovati, jer si
ostavio djelo koje potvrđuje da znaš,
skromno
mu
kažem pijući čaj u njegovoj kući.
Ali,
umoran od čitanja i pranja zuba - ujutro
vidim da je dobro
biti
svjež i naspavan.

GLAD I ELEKTRO-DISTRIBUCIJA

Budim se baš
kada
mi
inkasant kuca na vrata
sa računom
za
kijametski dan.
Koliko je ko potrošio struje,
krvi i brašna
za
pitu od ljudskog mesa
koju jedemo? Hvata me strah
za sate
stražarenja u bašti pored
behara koji mre, a
ispod
lica u čije oči
liježu latice-tabuti.

BOGDAN BOGDANOVIĆ GOVORI U SARAJEVU

Na Akademiji scenskih umjetnosti u podrumu, o izgradnji spomenika in Vienna, gdje: starac (vidim ga kao Santiaga) vesla i veslom tuče ajkule što grizu vezani plijen. Gledamo ribljim očima smežurani lik. Pitamo štošta, a kipar govori kao Sokrat tik prije nego ispije zadnju kap. O ubijenim gradovima i gradovima koji žive nadmašivši prosječan ljudski vijek. I da istorija, zapravo, nije pokoravanje sela, nego zapis o tome kako je razrušen grad. Sarajevo-Troja, kroz čija vrata bijaše zakoračio drveni konj.

Kao Kasandra, stojeći pored zida, bošnjačka dama-pisac histerično prizna da smo u ratu prevrednovali kulturni pečat Evrope tražeći uzrok prevare: u tragediji, od helenizma do Srebrenice, ideali uzvišeno vode u smrt.

- "*Beograd! Beograd, a ne Pale!*" očajno i gorko pred poštovanog gosta ona prostire baščaršijsku sofru.

Umjesto odgovora na njeno rame pade sićušan cvrčak obučen u crni frak. Dostojanstveno kao maestro Muti, što sa milanskom Scalom Sarajevu vraća stari sjaj, on se šepuri iza uha spisateljice koja ne čuje unutarnji glas:

- "*Ignezzio Elccupio P. Elegante*", smješka se insektoidni stvor. I, naklonivši se, pita, u tom traganju po zgarištima, jesmo li otkrili ljubav. Ako ne, onda vrednovanje nije svršena stvar.

- "*Jer ljubav jeste smisao svijeta, a ne barbari koji razruše Rim*", šapuće muzikalni svitac. Avanturista Odisej vraća se kući. Od grčkih kraljeva jedino nije poginuo on, čija ljubav prema ženi i sinu nadjača razjareni ego.

Bogdanović obori pogled među artefaktima što im je kao demijurg baš on projektovao "dušu". Kada umire doba i ljudi kojima spomenici zrače, je li pravedno da i kipovi padnu kao slomljeni kumiri mira ispred ludila i zla? Gdje počinje duhovna propast, a završava moralni pad? Pitali su se na Akademiji prisutni gosti govoreći o povratku kući. Ako još ima kuća gdje bi se ljudi mogli vratiti.

Mlad student arhitekture u podrumu gdje ugalj ne služi

za loženje nerado sluša riječi starog Srbina. On i Bogdanovića vidi kao fašizoidni lik. Kažem:

- "*Ne mrzi starca! Kako bi bilo da mi, Bošnjaci, aranžiramo islamski komadić Balkana kao džennetski vrt? Kako bismo odgajali djecu? Zar kao što su vijekovima Srbi, mrzeći Turke, a - evo - ubijajući nas?*" Taj stari gentleman mogao je sa ženom udobno ljetovati na Kopaoniku. I to mu niko ne bi uzeo za zlo. Čak ni Pinocchio iz Srebrenice idući pješke prema Sarajevu da bi postao nečiji sin.

Dok sam mahao usnama kao zastavom sa ljiljanima, na rame studenta sleti buba P. Elegante govoreći da skeptik neće zaboraviti starca i spomenike što ih je mržnja pretvorila u prah. Kao istesani lutak i on će svladati iskušenje, i onda, neimar, zidati po Bosni građevine iz urbane bajke gdje cvrčak čuva drveno srce željno kucanja i krvi. Baš kao da je biti čovjek neka posebna stvar.

DEMOKRATSKI DIJALOG

Živiš u bajci,
kaže
mi prijatelj, vozač i mehaničar,
u kafiću ŠEHIDSKA BAŠČA što se nalazi pored
mezarja sa ljiljanima gdje raste
mermer u travi.
Demobilisani
časnik, ukopan u whisky i barikade
od suhog mesa, krvavim očima
gleda
u moj nezaslađeni čaj. *Griješiš*,
uzvratim napad ispod stola
s
namjerom da ga prinudim
na loše sklopljeni mir. *Sadržaj bajke je*
logistički pojam koji pripada književnoj
struci, ali u ratu to je strateška baza gdje se
taktički mudro kroji strogo-povjerljivi
plan. Vidiš, pa srknem malo čaja,
bilo bi
glupo da ja tebi objašnjavam šta je karburator.

LEGENDA O SRCU

Čovječanstvo
je
u krizi otkad ratujemo. Rekoh:
Nemoj da inflacija ljubavi na Trgu bratstva
i jedinstva bude uzrok propasti svijeta!
Rekoh:
Dan, kad budeš haubicom pucala u srce, biće
Apokalipsa. Sada
su
ruševine dokaz da smo čudovišta čije će
kosti u muzeju biti za ugled
žutokljuncima.
Teško dišući, rekla si: *Šta bog da...*
Ja sam te ujeo za pluća. Ispod
kože
još nosiš moje zube u celofanu izgužvane
krvi. Naravno, boli
kad
se promijeni vrijeme i poštar donese
pismo bez moga imena.
U
liftu
sjetim se crvenih gaća ispod
prevrnutog čamca, a susjedova djeca
ciknu:
Jesi l' kupio balone?!
Smijem se, znam. Daleko, čitaš novine
i misliš:
konačno mir. Velike sile
sklapaju
sporazum u duši.

MOĆ TRANSFORMACIJE

Čak
ni slonovi nisu isti,
kamoli ljudi. Raznobojna je ruža
i
koža djece sa kontinenata,
sa nerazdvojnih hemisfera.
Tako
i pjesnik
uzgaja srce s hiljadu vrata
gdje živa bića kriju oblike duše,
ali i tijela
u
kojima magija poezije zri.

MOJA PRVA KNJIGA

Ništa nije groteskno kao mlad pisac. Kao kad prodavačica ljubičica, procvjetala u 16 ljeta, uđe u javnu kuću, a sladostrasni i kurve procvrkuću:

- "*Kako je slatka! Baš je slatka!*" Sreća pa su, voljom urednika, čitaoci, najčešće, uskraćeni za pubertetsko štrcanje po papiru i muke genija što je trljao flašu misleći da se u njoj krije duh.

Avaj! Biografije pisaca kriju upozorenje: prognan, obješen, uhapšen. Ili: sifilis, tuberkuloza, ludilo, glad. Nije mi bilo jasno. Je li slava rezultat paćeničke smrti, ili šiljatog pera što je smočeno u krv? Mrštilo mi se lice. Moraš čitati, moraš pisati i još svršiti tragično. Previše iskušenja za dušu koja bi ljubičicama trebalo da se brani od zla.

U inat, umjesto pjesama i romana, piskarao sam pisma, dnevnike i spomenare, čak u II srednje masnom bojom poprskao zid: DINKO VOLI ALMASU, i: DIREKTOR ŠKOLE JE VO. Notorna glupost! Samo amateur satiričar pravim imenom potpisuje djela. Očito, uhvatili su me i kaznili zbog nemorala i blasfemije koja kalja ugledni rukovodeći lik.

To prvo literarno iskustvo pomoglo mi je da shvatim srž književnog zanata. Možeš pisati i recept za kolače, a Richelieu će te objesiti. Mazila me jedino Almasa na času istorije gdje sam osjetio ispod klupe da se dešava što je zapisano, a ne kako je stvarno bilo.

Već kao student književnosti, uozbiljio sam stav prema slovu. Užas. Šta kritičari mogu napraviti piscu! Majstor prolije krv na papir i sa te krvi nadahne život u celulozu, a kritičar baci rukopis u koš.

Sa strepnjom obilazio sam izdavačke kuće. Tamo dugačak hodnik sa mnogo vrata. Iza koje brave leži vila dovoljno srdačna da ugasi moj spisateljski žar? Pokucam: zaključano. Iza glas kaže:

- "*Mora da je pravi pjesnik kad ne zna ni da uđe*." Unutra poznati pisci sa mnogo objavljenih knjiga. Zar su to

kritičari? Jedan od njih jede ćevape sa lukom. Izgubim svaku nadu, jer na stolu kraj ćevapa spazim debeo, svježe štampan telefonski imenik. Šta u poređenju s imenikom vrijedi rukopis makar da je Tolstojev "Rat i mir"? Na kraju - ukus! Jesam li pogodio ukus?

Naravno, ne. Jer pisac mora imati nešto i da kaže, a ne kao tuka da blene u ljude i muca kako će doći drugi put. Godinama poslije, zaljubljeni đaci rado su recitovali poeziju Pabla Nerude i pitali me za mišljenje o slobodi štampe u istoj školi gdje je počinjala moja golgota. Sve vrijeme mislio sam na Almasu i pitao se: nije li uzrok životnog neuspjeha propala ljubav? Ni jedna druga žena nije umjela da me tješi, nego je uvećavala. Bol.

Tada je zabarutao rat kao velika tema. Ljudi su umirali od straha i drugog oružja kojim se služio agresor. Nametnula se misao: čemu pisati? Postrojavati slova pod okupacijom, kada je takva poza DÉJÀ VU? Velikani već su ispisali rat u heksametru i desetercu. Šta moja smrt novo može ponuditi svijetu? I moja riječ, kad ni dilema nije bosanski, nego, zna-se-već, Shakespeareov izum.

Napustio sam sve osim smijeha odbacujući sudbinu. Pisanjem neka se bave oni što nesmetano uđu, ili izađu na vrata, pa kupe hljeb i mlijeko bez razmišljanja. Ja sam sanjao drvorede i plažu, more i stepu, i u travi kravu sa zvonom kako pase. Na san mi dolazila i Almasa: mahne maramicom i plače. Onda mi skuha ručak i opere veš. A poslije ručka nas dvoje šetamo siti kroz perivoje ruža i šadrvana.

Traži od mene da pišem, jer jedino to sam radio u životu i jedino to dobro znam. Treba da pišem knjigu kako je teško pisati knjigu, jer je to najveća drama koju sam životareći imao. I da ja nisam glup, ili nesretan, nego da je to tako. Nekoga Bog pusti prije, a nekog kasnije. I ta će knjiga kasniti kao i ono što u njoj piše. Pravi arheološki artefakt, pisan za vrijeme koje dolazi. A moj izdavač, gospodin Taj & Taj, postaće slavan kao Champolion ili Howard Carter što je exhumirao Tutankhamona i njegov sarkofag.

Tu knjigu, evo, listam u ruci i mislim kako sadrži davno opljačkanu prošlost. Koja se vraća.

USKRSNUĆE DORIANA GRAYA

"Život postoji radi umjetnosti", govorio bi Oscar Wilde i svetogrđe kao fatamorganu demonstrirao pred licem konzervativne javnosti. Ali Wilde nije iluzionist ružnog. Ostavio je svjedočanstvo o monstruoznoj ljepoti koja omami žrtvu da bi joj isisala sok, blasfemiju o umjetnosti čije otrovno cvijeće krasi plastični san. O životu što atrofira u sliku čineći "nedužnim" ljudski original. Wilde je u liku Doriana Graya raskrinkao apologijsko licemjerje ispod privlačne artificijelne maske. Simbolično pokazavši da umjetničko djelo egzistira ne kao istina, već kao naličje laži, Wilde radikalno uspostavlja doktrinu "demijurškog fundamentalizma" i dovodi u istu ravan organski, neorganski i estetički svijet. Postavićemo anahrono pitanje: može li umjetnost da oživi mrtvu prirodu čije grožđe zobaju gladne ptice, ili paysage gdje je progonjeni slikar Zeuksid tražio spas?[1] Jer "postoje dva načina da budemo prevareni: da vjerujemo u ono što nije, ili da odbijemo vjerovati u ono što jest."[2]

Književnik i filozof, neizlječivo buntovan, obogaćujući burnu biografiju u zatvoru, Wilde je napisao pjesmu koja je, njegovim uobičajenim stilom, društveno iritativan primjer književnosti. Na zagonetan način ta pjesma lutala je Gutenbergovom galaksijom sve do naših dana. Ona glasi:

Celofanske ruže
cvatu na prozoru
posađene
u kovrdžavi pijesak.
Imaju lišće, svilene zastave
na
keramičkom stablu. Cvatu.
U slici što je:

[1] Mit iz antičke Grčke o ranim tragovima realizma u slikarstvu (i politici);
[2] S. Kierkegaard;

portrait Kraljice Majke, mrtva priroda,
čak
i
akt?

Jesu li mizerni zatvorski dani razlog što je nepokorni duh pjesnika u prostor prozora naslikao parazitske ruže i Njeno Kraljevsko Visočanstvo kao prepreke na putu do slobode? Je li mistično nagovješteni akt izraz fizičke čežnje zatočnika? Književna historija ćuti, a novopronađeni tekst pouzdano tek otkriva moć pjesnika da stvori vještačku stvarnost u nedostatku kakve bašte ili povrtnjaka. Ali, pustimo zagonetke. Umjetnine su ostrva gdje raste vrlo egzotična flora.

Dobar primjer za to je E. Allan Poe. Njegov leitmotiv otkriva se u intrigantnom zajedništvu ljubavi i smrti. Poe je ambijent svoga djela ispunio jezom kao da je prepoznao stravu u korijenima življenja. Sudbonosna pjesma "Gavran" i priča "Maska crvene smrti" jesu ilustrativne forme gdje, po volji autora, nije jasno odakle dolazi mistika i tragika estetičkog praiskustva: iz nečiste savjesti pripovjedača što strepi nad perom kao nad dragom koja mu je "zabranjena", ili sa kolektivnog (ne)svjesnog u kome tradicionalno vladaju bolest, nepovjerenje i strah.

Režiser Tarkovski u filmu "Andrej Rubljov" služi se epskim sekvencama sa izabranim figurama u srednjem planu. Na platno historije on izvodi brbljivog popa koga je zarobio tatarski kan. Sveštenik je umotan zavojima odakle dopire još samo kreštavi glas. Rus nije mogao prestati da izgovara besmislene rečenice - uplašen, a vezan za konjski rep. Kada je kutlača nasula olovo što teče u razjapljena usta, nesrećnik je zgrčio ruke koje su mašući komunicirale sa svijetom odakle dolazi neizrecivi bol.

Weltschmerz. Bol svijeta. Rođen u raskoraku između ideala i stvari, između nepouzdane mašte i još manje pouzdane stvarnosti. U hiatusu umjesto riječi koje znače toliko malo da ljudi, međusobno, komuniciraju oružjem. Taj egzistencijalni bol u političkoj stvarnosti gdje "narodi" razmjenjuju patnju, sužava horizont. U poziciji tiranina ili žrtve, a prema historijskom

modelu, teško je biti čovjek. Englez, Francuz, ili Rus - kako to gordo zvuči iznad u naftu transformirane krvi. Teško je gorjeti, a biti čovjek kao Andre Malraux.

"U središtu njegovih borbi bilo je bratstvo,"[3] "nešto najpotresnije što postoji na zemlji."[4] "Nijemci pronalaze Ruse zatrovane plinom i odnose ih na ramenima u ambulante. Ne solidarišu se međusobno, već sa svojim zatrovanim neprijateljima, jer ne mogu podnijeti prizor tako velike nečovječnosti."[5] "I to je Apokalipsa bratstva."[6]

Uzrok diluvijalne surovosti vrlo je banalan i oduzima dramatičnost ljudskom obožavanju smrti: čovjek obuče kao uniformu nevidljiv stres i neurozu[7] - odijelo što nas čini "neosjetljivim panju nalik" kaže France Prešern u "Sonetima nesreće". Da je to znao, Goethe bi preispitao doktrinu romantizma i zabranio Vertheru samoubistvo iz ljubavi. Zašto skratiti život kada Mefisto otkriva Faustu tajne lagodnosti i moći? Kad je pitanje prestiža: biti osjetljiv ne za sentiment, već za cinizam - čedo "intelektualne" patnje. Ako je samo đavolima stalo do naših bolesnih duša, mnogo je veća čast ubiti se iz dosade. Ili iz inata. Posmrtno pismo Petronija veličanstvenom Neronu[8] pravi je "udžbenik" nad silom superiornog duha. Plemeniti arbiter elegantiarum izabrao je smrt radije nego poeziju "besmrtnog" cara. Neprevaziđen estetički sud. I etički, također. O umjetnosti koja ubija i o politici koja život znači.

Glumica[9] je diskretno raširila noge u koje zure četiri mužjaka. Policajca. Ona je pisac, bisexualac, ljubavnica-lezbejka što neće kao Sapfa pisati o Afroditi, a voli sadistički sex. Voli primalne strasti: liriku šiljka za led koji prodire u grudi vezanog muškarca koji prodire u nju. Bogomoljka. Moderna Eva.

---

3 Vidi: Francois de Saint-Cheron, Monografija "Malraux", Ministarstvo vanjskih poslova Francuske, 1996, str. 29;

4 Ibidem, str. 30;

5 Ibidem, str. 30. Citat preuzet iz romana A. Malrauxa "Nada", Folio, str. 138;

6 Ibidem, str. 30. Parafraza iz romana A. Malrauxa "Altenburški orasi";

7 Wilhelm Reich "Funkcija orgazma", A-Š Delo, Beograd 1988, str. 159-210, odjeljak "Jalova biološka revolucija". Preko 70% populacije svih ljudi boluje od neuroze;

8 Henryk Sienkiewicz "Quo vadis?", Minerva, Subotica 1955. Str. 563;

9 Sharon Stone u filmu "Basic Inctinct";

Nagovorila bi rođenog oca na incest, kamoli mnoštvo gledalaca što su platili kartu za obred jeftinog uzbuđenja umjesto najskupljeg (sexualnog) iskustva. Valjda je i kamerman bio razdražen dok je snimao tako zloćudan lik.

A Gustave Flaubert volio je svoju Emmu. Kažu da je izbezumljen, u pauzama pisanja, hodao po kući i jadikovao:

- "*Sirota moja Emma, popila je otrov!*" Nije zapisano da i Lav Nikolajevič bješe patio zbog Ane kad se bacila ispod željeznog točka, ali je pouzdana bilješka u kojoj su Grci deset godina ratovali zbog Helene, ili gdje očajna Medeja životom djece plaća cijenu ljubavi. Autori su prestrogi prema ženskim likovima. Često ih osude na smrt, heroizma i sažaljenja radi, a da ilustriraju nepravdu kao omiljenu temu. U rasponu od tragedije do melodrame korijeni soap-opere sežu i do pećinskog slikarstva. Pamtimo fatalne preljubnice. A odbacimo Ifigeniju ili Nausikaju.

Apologetska umjetnost je favorizirana. Od davnina povlašćeni su stvaraoci koji služeći vlasti veličaju društveni ideal. Kao Fidija kad u Olimpiji načini Zevsa od zlata i od bjelokosti, kao Homer kada od mitske historije ispjeva vječni heksametar "Ilijade". I niko Fidiji, Homeru ili Michelangelu ne odriče genijalnost umjetničkog čina. Ali proslavljeni slikari i arhitekte u Rimu, u katedralama gotike, naprimjer, uzdigli su imperijalni zastor na rubu horizonta i, u ime poretka, uspostavili instituciju stvarnosti. Fascinantnu projekciju zvanične stvarnosti u službi političkog arhetipa. Neskladno tome, Sofokle je imao subverzivni nerv. On u amfiteatru postavlja prototip pobune protiv ljudskog zakona u ime univerzalnog reda. Antigona je heroj koji strada u borbi za prirodnu stvarnost, građanin koji se suprotstavlja državnoj vlasti u liku tiranina Kreonta. Njena individualnost je zastrašujuća. I njena sposobnost da sluša srce umjesto grč iznad pupka. Dramaturg Sofokle prinudio je Kreonta da obesmisli moć vlasti koja ubija Antigonu - borca za pravo ljudi da budu sahranjeni.

Vizija umjetnika koji stvara "življe od života" rasprostranjena je u kulturi. Ali dok se kultura kao izvorište stvarnosti licemjerno nadmeće sa životom, umjetnost otvoreno exploatiše i smrt i ljubav. Poezija opjeva krv žrtve na koju "miriše Omerova

duša”[10], ali slika i razbludno tijelo što zalud traži izgubljeni raj. Pjesnici, ipak, zbunjeni dihotomijama, izbjegavaju: *lijepo i dobro*, ili: *ružno i zlo*, jer književna moda se mijenja i Apolon preko noći postane Quasimodo. Ali teoretičari oslonjeni na slikovita proturječja definiraju ljubav kao nebesku i zemnu, pa su Boccaccio i Dante u književnoj historiji klasificirani duel uzvišenosti i hedonizma. Zar među estetskim krajnostima ni Gautama Buddha ne može naći “srednji put”? Ljubav kao nadoknadu da izdržimo neumitnost smrti, ili smrt kao izazov do postignuća vječne ljubavi.

Taj suštastveni zaplet - jezgro umjetnosti, kao stratešku tajnu iz davnina, kriju mecene i producenti. Još u Platonovo doba znalo se za prokletstvo ljubavi. Za mušku i žensku polovinu savršenog bića. Muškarac dobije ulogu heroja sa nemogućim zadatkom: pronaći idealnu (nedostupnu) dragu i spasiti je od stogodišnje drijemeži, od zle maćehe, ili smrti. Lažljivi umjetnici na estetskoj berzi oduvijek nude istu priču: sexualno nezadovoljstvo kao izvor pokretačke snage. Tržišno rečeno: dok u Las Vegasu među šljokicama Euridika spava na drevnom žrtveniku, iza reklamnog panoa uporni Orfej otvara usta među leševima što su porno-roba. I kad prodaje bofl, Parnas je Hollywood, celuloidna bašta sna.

Iznenađujuća djela: “crteži djece, ludaka, fetiš sa Novih Hebrida, eskimska maska”[11] ili “nepoznata umjetnost pećina, sumerska umjetnost, predkolumbovska skulptura, japansko slikarstvo srednjeg vijeka, zen crteži tušem ili fetiši Nove Irske”[12] u svijetu kosmopolitske bajke Andre Malrauxa egzistiraju kao estetske činjenice, “fraze nedešifriranog jezika koji daje slikarstvu postojanje neovisno od realnog, imaginarnog ili sakralnog”[13]. Kao izraz vještine ljudi i moći da se bude iznad prirode. A jezik je žbunje u Schoenbrunnu i trava Bois de Boulogne, za umjetnike “sveta zemlja” u kojoj među flosku-

10 “Smrt Omera i Merime”, bošnjačka balada;
11 Francois de Saint-Cheron, Monografija “Malraux”, Ministarstvo vanjskih poslova Francuske, 1996, str. 38;
12 Ibidem, str. 39;
13 Ibidem, str. 40-41, prenesen citat iz “Vanvremenskog”, III dijela “Metamorfoze bogova” A. Malrauxa;

lama, nažalost, buja Hyde Park. Umjetnost boluje od logoreje i redundancije. Zemljinu koru sačinjava postmodernistički muzej. U civilizacijskom etru, visoko iznad magme stvaranja, raspada se estetički višak, artificijelne ruže koje je opjevao Oskar Wilde. A u višku znakova umjetnik kao antikvar traga po mulju surogata za raritetima što još čuvaju dah svježine. Jer je život toliko izvještačen da se umjetnost više ne može takmičiti s njim.

Na primjer, u romanu "Ostrvo dana pređašnjeg" Umberto Eco antropološki potvrđuje postojanje plemena koje zna kako se gubi duša. "Taj narod je ustvari verovao da ako se izložimo pogledima postajemo žrtve... i gubimo vlastitu prirodu pretvarajući se u predmet samih sebe."[14] Predmet? A šta su drugo velikani historije: vojskovođe, naučnici i sveci, nego predmet? Civilizacijske ikone što ih mi lažno označavamo za žive ljude. Dostojanstvo dužnosti i slave slab je nadomjestak za anonimnost privatnog. Snimatelji i fotomodeli, slatkorječivi političari i glumci, svi koji provedu život s obje strane ekrana, brzo shvate primitivnu plemensku mudrost: opasna magija fotografije dvostruko je štetna - kako za onog ko je prikazan, tako i za publiku koja gleda.

"Čemu uopšte stvarati izmišljenu stvarnost, ako ne da bi smo zbog nje umirali?"[15] nastavlja Umberto Eco i, parafrazirajući Oscara Wildea, prezentira ideju o umjetnosti života i smrti kao vlasništvu dana pređašnjeg. U podrumima historije, podložni dogmi estetskog ili ideološkog modela, ljudi se rađaju kao likovi što grade totalitarnu scenu stvarnosti među kulisama zabluda i snova. Kao kad Hamlet okuplja glumce i organizuje teatar u teatru, a pred publikom što je tu da vidi Shakespearea. Unutar iluzije, i Pedro Calderon raskrinka notornu udubljenost u fizičke slike. Drama "Život je san" na scenu dovodi likove koji već jesu likovi njima nepoznate radnje. Da pozorišta nema, trebalo bi ga izmisliti. Jer u društvu pozorište je psihijatar što dijagnosticira politikantstvo

---

[14] Umberto Eco: "Ostrvo dana pređašnjeg", Narodna knjiga, Alfa, Beograd 1995, str. 455;

[15] Ibidem, str. 393;

kao himeru i neurotični grč[16] koji ljude odvaja od bitka. Čovjek zarobljen ulogama[17] nikad ne spoznaje svoju pravu bit na dnu kulturnog palimpsesta. Civilizacijska skupna tačka ukopana je u *mythos* "koji označava *riječ* što prati obred da bi njegova namjena postala jasna vjerniku..."[18] i građaninu. Umjetnost što konzervira takvo stanje, zapravo, ima predmimetički status[19] jer podražava podražavanje, i ne transformira kvalitet bivstvovanja ma kako tehnološki moderna bila.

Kad je svijet bio mlad, a umjetnost pred sobom imala neizgrađen geo-politički prostor, Grci su posjećivali dionizije, misterije, skupštinu, olimpijske igre i pozorište kao oblike društvenosti što imaju terapijsku moć. Amfiteatar je bio poligon za testiranje estetske i političke funkcije riječi. Aristotelovo učenje o tragičkoj krivici, ulozi heroja i moćima katarze[20] omogućilo je publici da kao hardware izvrši program transformacije profanog i dobije radno vrijeme za izgradnju antičke kulture. Izvorno estetičko praiskustvo bješe oblikovalo spoznaju drevnog čovjeka "da je svijet živ" i da komunicira s antičkim stvorenjima pomoću čula. Priroda je bila sveto mjesto, dostupna čovjeku, uzajamno, kao i čovjek njoj. Ali homo artificiosus radio je i, kamen po kamen, zidao vještački svijet, kuću za Alice u zemlji čuda. Kultivizirani kosmos, dakle, počinje Knjigom postanka[21] što ne opisuje Boga, nego čovjeka i klasificirani poredak stvari otet haosu.

Zato Wilde negira laičku viziju organskog života u hiperboli demijurških moći umjetnosti. Njegov plodotvorni i anarhični grč iznad pupka rađa "ontološki larpurlartizam" što drastično dekonstruira odnose subjekta i bića. U slutnji estetske virtuelnosti Wilde nadrasta sukob materije i duha, jer evolutivni zamajac prirode ne podređuje imperijalističkom humanizmu što istrebljuje živi svijet. Ljudski duh na vrhuncu kreativnih moći

---

16 Artur Janov "The primal scream", A Delta Book 1970, "Mond", Beograd 1989, str. 15, 18, 154;

17 Erik Bern "Koju igru igraš?" Nolit, Beograd 1980, str. 9, 164, 168;

18 John Gray "Mitologija bliskog istoka", IRO "Otokar Keršovani", Opatija 1987, str. 28;

19 Aristotel "O pjesničkoj umjetnosti" - Poetika;

20 Aristotel, Poetika;

21 Stari zavjet. Prva knjiga Mojsijeva. Opšte mjesto u mitovima.

on vraća izvorištu i sjedinjuje partikularnost ljudske vrste sa univerzumom, sa apsolutnim duhom.

Wilde je napisao Doriana Graya kao negativ, kao estetski dokaz da umjetnost pokaže ružnoću i zlo, čak i kad naivno gledateljstvo nije u stanju da prozre obmanu. Ta estetika ružnog u galeriji lijepih likova predstavlja masku anatemisanog pisca ispred svemoćnog licemjerja. Bez apologije umjetnik ostane ptica-rugalica u društvu opšte (lažne) ljepote i ljudima (ne)naklonjenih zakona. A umjetnost pokaže ružnoću i zlo najbolje baš tamo gdje umjetnosti nema. Tamo gdje čovjek od ljepote mre.

Jadni Dorian Gray. U oku pažljivih čitalaca on je estetski robot koji životnu snagu crpi iz umjetnine ljudskog bića. A kada neživo crpi iz života, tu moral nema šta da traži. Likovi nisu odgovorni za djela svoga tvorca. Istina, čitaoci bi kreativne krivce mogli da osude, da u umjetnosti, bar, umjesto u životu, ostvare ideal pravde.

Snaga argumenta

MAMA

LIJEPA
MAMA

DOBRI
ČIKA

BABA - ROGA
DJEDA
MRAZ

ISTINA - VELIKA
PRAVDA JOŠ JAČA

DJEVOJČICE
SEKE
LUTKICE
BATE

KURAC

REPRODUKCIJA

Klonirajmo se,
ljudi!
Penetrirajmo u akrobatskim pozama
živorodnu srž. Proizvodimo tijela!
Jer
duša čeka u konzervama
na kojima je isti čak i serijski broj.
Skidajmo
gaće
u oduševljenju, goli na bosioku!
Možda i nas zbog nemorala
iz
ovog raja protjeraju
ponovo u svijet?

PAMPHLET O LJUBAVI

Nisam
homosexualac ni kao ZOON
POLITIKON. Ja
ljubim pripadnike drugih naroda i rasa,
naročito ženske primjerke mnogobrojnih
kultura.
Ali
mušku ljubav (nadzirući vlastiti nerv
za demokraciju) tolerišem
kao
androgenu mogućnost fatalne privlačnosti
izmedju bića. A, kao derivat spremnosti
ljudske
vrste
da obustavi razmnožavanje, označavam
za ironiju prirode prema društvu
u
političkom smislu. Ah!
Neka Bog poživi razlike između nje
i
mene - kako to nadahnuto
reče Bernard Shaw.

POSTTRAUMATSKI SINDROM

Crveni krst & križ & polumjesec
& IPTF
uredno vode dossier o
meni, građaninu BiH. Zna se
koliko
grama ulja, konzervi, deterdženta & brašna
pada
na moju guzu & glavu mjesečno.
Zna se šta mislim. Koliko puta
sam
opsovao boga & lokalnu vlast.
Između kolektivnog smještaja & džamije
u
centru grada neograničena je sloboda
kretanja. Da li je moguće
da
mudžahedinko postane građanin svijeta
prije no što završi višegodišnji
ramazanski
post?
Obnova se zahuktava, a ja pitam:
Kako li je šehidima tamo?

BIG BANG

Mrtvi
smo.
U
nama rovare crvi
ekshumiranih ideja. I gravitacijom
navike,
tijelo leluja ko automatski leš.
Protestujem:
Dosta je bilo smrti!
Neka
čovjek padne u svijest od - ljubavi!
Da jednom radost
zauzme
srca ratnika
kada im u lice eksplodira cvijet.

SADAKA CITY

Bio sam veteran u primanju paketa. Igasa, Caritas, Crveni krst, Merhamet & USAID. Bilo je lijepo ne raditi ništa i skromno čekati da ti se dâ. Izbjeglice i penzioneri u redovima, gurkajući jedni druge, nisu bili sretni kao ja. Gunđali su zbog gužve neutješni štićenici ispod ruke na slici gdje piše: UNHCR.

A ratna priča u postdaytonskoj eri već je gubila stari sjaj. Top listu popunili su invalidi što u redu za brašno dođu prvi da im se dâ. Ja više nisam bio sretan, jer na ulici nađoh nanu u papučama gdje plače. I ne zna da prosi, jer je to zanat koji se uči dok si mlad. I pod okriljem luxusa.

Uplašio me mir. Od natpisa na magacinu: SADAKA CITY vozio je izbjeglički taxi. Za marku-dvije iz centra Tuzle u Miladije i Simin Han. Konvoj humanitarne pomoći: krš od auta za sirotinju i na sirotinji uš. Taksista je prodao kola u kojima se nakotila uš. Jer je taximetar otkucao inflatorno vrijeme kada za marku na zadnjem sjedištu razmijeniš već korišćenu uš.

- "*Treba li prevoz?*" pita me taxi-driver, dok ja pakujem ranac ko pravi profesionalac.

- "*Pameti treba!*" lanem da bolje zakuham čorbu.

- "*Da imam pameti, ja ne bi' ovdje veziv'o vreće,*" otkrijem suštinu prostornog paradoxa s ozbiljnošću Einsteina na licu. Vozač se naljuti, što je prirodno stanje za RVI.

- "*A neko mora i da ostane u Bosni!*" uzviknu hvatajući me čeličnom rukom za izbjegličko rame.

- "*Mi smo šehidi Be i Ha!*"

Brzo napustim obruč:

- "*Ti nisi šehid. Hodaš i pričaš, 'fala Bogu!*"

- "*On je šehid na čekanju!*" dobaci djed sa vrećom ispod ruke, uz osmijeh iz vica o novorođenčetu s više očiju no zuba.

DOSSIER HAAG

Nož,
krckajući kosti,
s tijela otkide radoznali vrat.
Glava u travu,
trup
sa perjem u vodu da se očupa i da se
naježena koža na tepsiji sakrije
u rernu.
Nož u trbuh: obdukcija mesa
iz
kog je duša sa krestom
odlepršala u pileći raj. Amputirana
su crijeva, želudac
i
žuč,
svakako, i
srce što je junački
dozivalo zoru u žici kokošinjca
pored garaže.
Miriše
pečenje sa predumišljajem:
pommes frites & salata, bijeli šećer
na
kolačima prelivenim vinom - obrok
koji u suzama ne jede dijete,
do juče
zaigrano
s piletom iz tanjira.
Djetinja pravda spasiće čovječanstvo
kad poslije ručka prošeta nataloženi gram.

LJETOVANJE

Opatija, Tuzla & Priština
imaju
Slatinu,
toponim - trodimenzionalni dokaz da je
svijet u sretnije vrijeme bio morsko dno.
Photo
Slatina: sunce, galebovi, beton, zrakoplovi, voda i so.
U Opatiji plaža, u Tuzli urbani kokošinjac & u
Prištini
aerodrom.
Ja obožavam vožnju čamcem. Prstima
ćuškam loptu prema curicama čije sise skakuću
po
mreži. Plivam da bi mi koža iskušala rastvor što je
naučno
označen
kao
prvobitna supa. Plivačica se zove Drita &
kaže da je zabranjeno oslobađati mikroorganizme u
spirali
kroz
vodozemne forme života.
Smijem se, smijem
kao
Albert Einstein na čijem display-u
kubni kilometri nikad ne pokazuju pravi
broj.

LOVE STORY

U kanti je bila voda iz bunara. U toj vodi moja glava. Vidio sam sa dna kante Mjesec gore na nebu kako leluja i vrtio glavom da ne izgubim sliku. Neviđen prizor. U čaši pronađeš oko ili vlastiti nos, a iz šuplje kante teleskopira se kompletan Univerzum. Nažalost, moja naučna karijera prekinuta je kad sam pokušao da dišem. Slika je kolabirala u potop. I veliki kašalj.

- "*Otkud voda u orbiti?*" pitao sam najsexy stvorenje koje ikad vidjeh otkad sam spoznao mušku funkciju na svijetu. Ona je ćutala i brisala me majicom skinutom sa oznojenih ramena. Uhvatio sam je za sisu. Takve bradavice nisam pipao još iz dana kad mi je flašica s mlijekom bila objekat požude. Ona se nasmijala i opalila mi šamar. Nisam to mogao podnijeti nakon gajbe piva. Zaspao sam joj u krilu kao beba koja podriguje.

Te noći svirali smo kao bijesni psi. Ritam, monstruozan, približno PURPLE albumu MACHINE HEAD. Animal je isplazio jezik i dahtao iznad mix-pulta ko da radi sklekove na nudističkoj plaži. Tica je pržio HIGHWAY STAR zamišljajući pod nogama svog poljaka "pezejca", a ne polovan bubanj sa membranama izlijepljenim selotejpom. Seljančice su vrištale, a mi smo ih prskali pivom. Majra je obožavala gitaru i uvijala se ispred pozornice gledajući me u oči. Pucale su mi žice od napetosti. I od piva.

Rugajući se Einsteinu, Majra je mnogo tijela navela da zauzmu njen kazneni prostor. Davala se u inat ocu koji bijaše balkanski fanatik, original fašista što ne gleda ćerku i tuđe sinove kao ljudska bića. Kad je vidio da joj rastu sise, babo se derao na nju i tukao je, umjesto da joj kupi brusthalter. Majra se otkačila još u školi jer je poklonila krv i spasila sexualni život voljenom kretenu. Skrenula je skroz kad je kreten sjeo na YAMAHU i probio zvučni zid & autobus. Srećom prazan. Tica je bacio rafal hračkova za takvu sreću, ali to nije izmijenilo sudbinu. Majra je skupljala poene u osvetničkom pohodu protiv

muškog dijela čovječanstva. A potukla je i Freuda, jer nije voljela oca, nego gitaru i dječke koji sviraju žičani instrument.

CHILD IN TIME: svlačio sam je pogledom i tulio zov divljeg australijskog psa. Mjesec je bio pun adrenalina, ali blagajna prazna kao torba nokautiranog kengura. Lokalni manager odlučio je da nam zapali lovu jer smo drlog, a ne Band koji proda više karata od BRENE. Mahnuo sam rukama kao BRUCE LEE kad ga napadnu s leđa i lansirao NLP ploče okačene na ekseru zakucanom u zid. Pokušao sam da pogodim managera u bjekstvu. Publika se oduševljeno bacala po podu prepunom opušaka. Tica i Animal brzinom svjetlosti natovariše prikolicu, dok sam ja pločama držao na odstojanju razjarene domorodce. Kidnuli smo u nokat. Poljoprivrednicima lova, meni Majra.

U Rockyjevoj kolibi od balvana i daske gledala mi je u dlan i rekla da ću se ženiti više puta. Na kaminu sušili smo majice, farmerke, čarape i plahte koje sam skinuo s komšijinog štrika za veš. Vatra je pucketala primitivno ko kad su kromanjonci u pećini od kremena otkrili umijeće paljenja. Majra je bila seljančica koja zna hortikulturu, te je brbljala:

- "*Cvijeće koje se praši obavezno da neki plod*," i provjerila dijafragmu. Pretvorio sam se u bananu bez pokreta i bez riječi. Njena rascvjetala ruža zaustavila mi je dah. Vrtio sam glavom da ne izgubim sliku. I zaboravio da dišem. Vatra je pucketala. Oko gramofona vrtila se ploča BLUES FOR ALLAH. Note su mi visile sa ušiju kao trešnje. Sjetio sam se koncerta ispod piramida i pobožno upitao Majru kako zamišlja GRATEFUL DEAD. Majra me veselo pogledala i rekla:

- "*Kao i svaki musliman koji od ljubavi mre.*" Smijući se u plahte umotani ko faraoni izađemo goli na rosu.

ŠTA RADI NAROD

Moj narod,
opran i očešljan, ujutro
klanja
SABAH-NAMAZ.
A zatim jede razljevak, čorbu, ćevape
ili sutlijaš. Šta koga zapadne.
U
mjesecu RAMAZANA, obrnuto: tradicionalno
jedu, pa klanjaju - kako je propisano.
Sa
suncem nacija snažno kopa njivu i
mijenja karike na MERCEDESU 200 D, također
surfa
na INTERNETU bez zabušavanja, jer muslimani
bez posla čekaju s osmijehom: SABUR
je
odlika dobrih ljudi. Eto,
takav je božiji dan.
Ali
noću narod se uzbudi i svrsta
na muškarce i žene. Pa, gle: romantično,
u
sobi s mehkim jastucima zauzmu orijentalne poze
i - razmnožavaju BOŠNJAČKI GEN.
Narod, ko narod. Tješim se.
I
drugi narodi rade takve stvari.

RIJEČ UREDNIKA

Pisci
mrzovoljno sjede na promocijama
kao uhranjena i načitana djeca.
Oni
pišu i brišu, brišu i pišu, na
kraju stave tačku.
A
kada liznu tintu, crvenu
kao Bahovo vino,
tresu
nebesa žudno da i posljednja zvijezda
zarumeni.
Liznu,
pa legnu pod radodajku
za kojom režu vene.
I
onda pišu, znoje se i pišu,
dok ne napišu. Pisci
su
kamen-temeljac u mauzoleju LINQUA.
Uglađen pisac
čeka da se završi pljesak prije no sagne glavu,
zna
da je varka, jer traje dokle publika tuče
dlanove umjesto lice na koricama.
Vaspitan
pisac
umre prije no uđe u svađu
sa drugim piscima na planeti. Neposlušan
pisac
padne s papira i potone
u
mrak.

OMLADINSKA LJUBAVNA ŠTAMPA

"Narod koji ima takvu budućnost ne treba da brine za svoju omladinu!" govorio bi proročanski Josip Broz primajući štafetu ili mašući rukom kada je 70-tih godina pozdravljao građane što kliču na slavnim godišnjicama Revolucije. A narod je upijao njegove izreke i proročanski dar. Ukoliko danas u štampi postoje drugačije varijante ove sentence, to je samo zato što su predsjednikovi biografi ili nadobudni novinari slobodno tumačili Titove riječi dodvoravajući se kominternijanskom staležu na vlasti ili, pak, maloprije pomenutom narodu. Jer narod je iz davnina za pisce značio sigurno utočište pred mrakom zaborava.

Ali gdje je tu omladina? Da li je tema o kojoj bi se imalo što reći: budućnost omladine u prostoru nepouzdane štampe, gdje svako piskaralo, još od egipatskog doba (kad su pisari bili moćni i sveti ljudi) može da ostavi istorijski trag? Tvrdimo: pismo je trag koji ne laže. Čak i kad potrošač papira nemilice "istresa buhe" koje treba da "izgrizu" časnu istinu, tekst, naivno i glupo kao Trojanova ledina, iznjedri biljčicu zove koja miriše i svira pjesmu rugalicu. Ili je tema, suprotno tome: budućnost naroda koji upija izreke i predsjednikov proročanski dar? Naroda koji ne sluša govor biljaka i ne vjeruje vlastitim ušima.

U kakvom su odnosu omladina i narod? "Vi ćete biti kako ja, a ja ne mogu biti kako vi!"[1] Kaže glas iz davnina, kad je i narod bio još u pelenama. Kad omladine u današnjem smislu nije ni bilo. Tada se čovjek rađao star i mudar, poslušan Bogu i vlasti. Nezreli članovi društva nisu pisali, čuvali su ovce i dobijali batine, jer je istinu trebalo učiti napamet. Knjige su bile malobrojne i nedostupne, ali istina svima poznata i jasna. Mladi su trčkarali po planinama i lugovima misleći da bezbrižno pripadaju izabranom narodu koji slijedi autentičan božanski glas. Ali ko je ikada dobro učio čuvajući ovce?

[1] Dijak iz Hrasna, Stari bosanski tekstovi, Mak Dizdar, Svjetlost, Sarajevo 1990, str. 173;

Danas pisci poletarci pišu erotske romane i pjevaju urbane lirske pjesme. Romantiku seoskih predjela zamijenio je miris marihuane i benzina, a bratsku ljubav i sestrinsko milosrđe dim zapaljene trave iza srušenog ognjišta. Dakle: šapuću li ljubavnici u ovom dobu mržnje i barutnog praha nježne, ali već potrošene riječi? Da li se, nakon bosanske agonije i eksodusa, "izudarano srce čovjeka sprema da umre,"[2] ili razgrće pepeo da kao feniks opet cvrkuće o neizbježnoj ljubavi? Jesu li mlađahni vitezovi pera poslije Daytona uzalud lomili papirna koplja, mačeve i buzdovane, ili će haljina od brokata i svile iza krvavog rata konačno biti strgnuta kao zavjesa što skriva katanac i ključ za pojas nevinosti?

"*Moje glupavo srce*
još uvijek pokušava
da obgrli čitav svijet
tvojim rukama."[3]

Ovaj citat iz pjesme "neizlječivog" Mehmeda Begića pruža nam nadu da omladina još sagorjeva u naporu da dopre do vlastitog srca, jetre i sexualnih organa. Da nisu prevareni iluzijama izvan duše i tijela. Na primjer: idealnom foteljom u kabinetu gdje sjedi uspješan primjerak čovječijeg roda. Temeljna postavka lirike: da se može promijeniti jezik, običaji, shvatanja, uloge zaljubljenih u tipologiji odnosa, čak i osjećanja, ali da pjesma jeste autentičan izraz - ni ovdje nije izgubila na snazi. Zaista, srce je detronizirano sa pijedestala poezije odavno već, i autor neće uzviknuti:

"*Srce moje, srce ludo,*
ubio te živi grom!"

kako je zaneseno pjevao Laza Kostić, pjesnik srpskog romantizma. Begićevo srce je "glupavo", ne samo zato što se mladi pjesnik "brani" od ljubavi (to je autentična, tradicionalno lirska

[2] Pablo Neruda "Oda Federiku Garsiji Lorki";
[3] Časopis "Album" br.6, Sarajevo 1999, str. 25, "Kao neko zaljubljen" M. Begić;

i vjerodostojna poza), već i zato što je ovaj urbani senzibilitet izražen u slangu. "Glupavo" je sve ono što nije "cool" i što nije prihvatilo image zakona "betonske džungle". Tako i srce. Personificirano i hiperbolizirano htjelo bi da "obgrli čitav svijet", jer ljubav je jaka i nesebična. A ruke još jedne dvadesetogodišnje princeze obavijaju se oko toga svijeta, na kraju drugog milenija, kao milion puta prije. Izvanredno je što nije jasno: je li to častoljubiva dama koja žudi za blagodetima taštine, ili skromna Pepeljuga kojoj princ poezije nudi bjelosvjetska dobra za njenu nevinost. U oba puta rezultat će biti isti - i to je dobro - "grijeh" ljubavi i strasti obmanuće "čednost" i uzdići je na viši nivo iskustvene zrelosti. Kao po prirodnom receptu iz raja: Adamu jabuka, a Evi smokvin list.

Ritmički tok rečnica kod Begića je prozni, banalno jednostavan kao površan iskaz na ulici, ili narudžba pića u cafeu. Takva muzička skromnost, odlika je nepretenciozne pozije, asfaltne poezije, postratne, koja je melodiozno suha kao gomila cigle, kao hrpa prašine. "Suha" je čak i kad pjeva o ljubavi. Kakav to spektakl i kakav sjaj može da očekuje srce mladog pjesnika iz Mostara 1999. godine, čak iako je zaljubljen? Mora li on izgraditi svijet iz početka da bi svijetu mogao vjerovati?

I dok svijet, sklon metamorfozi, podatno poprima vjerodostojan oblik prislušnimo kako dame ćaskaju o ljubavi:

"*Sanja M. se istopila u naslonjaču. Marija D. se valjala u neraspremljenom krevetu.*
- Ne mogu vjerovati da je ona pizda samo tako nestala.
- Možda ima drugu. Jesi li kada pomislila da ima drugu? Ili druge?
- Ne vjerujem. Znaš kakav je. Nije hladan kao židovska mlada na medenom mjesecu, ali nije ni...
- Možda je perverzan? Možda ga privlače žene s drvenom nogom, a nema hrabrosti da ti to prizna. Mislim, nema hrabrosti da ti otvoreno kaže da odrežeš jednu nogu?
- Perverzan je. To stoji. Ali njegova se perverznost sastoji u tome da radi stvari koje mene izluđuju.
- Kao?
- Ne spušta dasku. Baca opuške u čaše. Čita dok jede.

Neodgovoran je. Kasni na dogovore. Nestane prije nego se probudim."[4]

Ovaj prozni odlomak citat je iz šire književne cjeline, krhotina što prikazuje tipsku situaciju gdje najintimnije prijateljice ogovaraju ljubavnika jedne od njih. Ovdje je fraza pripovjedačko sredstvo, autentičan govor likova. Izjava: "židovska mlada na medenom mjesecu" spada u etno-književni stil fraziranja gdje nacionalni kvaliteti nemaju nužno psihološke posljedice po člana zajednice (zato što govor likova nije ispolitiziran). Autor odlomka, Krešimir Pintarić, koristi se tom frazom da bi likovima dao prepoznatljiv stav i ton bahatosti i povjerenja u intimnom razgovoru. Fraza je i ponašanje ljubavnika koji prkosno "ne spušta dasku", "baca opuške" i "čita dok jede". Odnos je prikazan kao površan u stereotipu velegradske ispraznosti (biti "cool" po svaku cijenu). Ali dinamika i atraktivnost rastu uvođenjem motiva perverzije. Snažan crni humor sadrži se u mogućnosti da perverznjaka "privlače žene s drvenom nogom", ali nema hrabrosti da dragu nagovori na amputaciju. Taj detalj i daje živost dijalogu jer invencijom nadilazi do tada upotrebljeni govorni niz.

Posebnu pažnju privlači izraz "pizda". Izgovorena ženskim usnama ta riječ dobija izuzetnu težinu jer gospođice preuzimaju terminologiju kojom muškarci, inače, etiketiraju nedostojne pripadnike macho-legije. Redukujući monumentalnost falusa u karakternu crticu fiziologija genitalija estetički potvrđuje bisexualnost teksta i muški strah od kastracije kako bi, značajno, iza brade, cigare i prodornog pogleda zaključio Sigmund Freud. Jer Pintarićevi likovi su razmaženi i svojeglavi. Bahatost, toliko tipična za quasi-urbani senzibilitet, prirođena je kao stav u ponašanju i prijateljicama i odsutnom ljubavniku. Njima je bahatost bazično osjećanje kao potreba za dominacijom u očuvanju (krhkog) identiteta i samobitnosti. Pintarić nenametljivo kritikuje: nastavak dijaloga u daljem toku teksta nedvosmisleno otkriva da povod razgovora nije nikakava drama

[4] Časopis "Quorum" br.5/6, Zagreb 1998, str. 65, "Kundera" K. Pintarić;

(nezadovoljna Marija neće ostaviti šmokljana), već najobičniji trač.

Jezik je precizan i pročišćen, kakav u prozi neposredno razvija scenski ambijent. Samo na mjestu: "*Neodgovoran je. Kasni na dogovore,*" i na mjestu: "*... da ima drugu? Ili druge?*" pokazuje se odstupanje i stilska neravnoteža. Ponavljanje (*neodgovoran - kasni na dogovore...*) u oba slučaja nije ritmički funkcionalno, ali predstavlja dosljedno prenesen lokalni "slang" što dijalogu poveća autentičnost.

Tužno je da oba citirana autora iznose skepsu prema mogućnosti "velike i vrijedne" ljubavi. Begić to čini u rezignaciji i nostalgiji, a Pintarić na satiričan i crnohumoran način. Vrlo je plodotvorna posljedica u vrednovanju njihovog teksta odsustvo patosa i euforije, ali nedostatak radosti i nesputanog erosa (u ljubavnoj temi) prevazilazi generacijski problem ovih autora.

"*Gledaš me nedužno*
Gledaš me kao novorođenče
u kojem je Antihrist
Gledaš me
Kao kaluđer kao kurva
Kao Bog
Gledaš me i
zavlačiš ruke u zemlju

Jedem te žudno
Kao da gutam nebo
I tvoje kosti mi zapinju za zube
Oči su ukusne
Mesa ima dovoljno
A glad neutaživa
Mašem tvojom rukom
Istrgnutom iz ramena
Grizem prst po prst

Najslađe za kraj
Bijesno ujedam svoju djecu
kada se približe

Ovo je samo moja gozba
Sama ću te proždrijeti"[5]

Riječi su napisane rukom ljupke Aleksandre Čvorović (Banjaluka, uzdah momaka), a ne muškim spisateljskim umišljajem u psihologiju suprotnog pola. Zato, valjda, ovako žestok amazonski bijes. Surovost bogomoljke, nemilosrdnost Medeje i kanibalski poriv afričke princeze jesu nedvosmisleni dokazi prave ljubavi. Ali takvu strast i takvu prisutnost sexa u exploziji nasilja muškarci, uglavnom, ne očekuju. Ni u najstrašnijem snu. Zar ona nježna pjesnikinja, našminkana i dotjerana kao Coco Shanel da se pretvori u "proždrljivu zvijer"? Takvih žena se muškarci plaše (a priželjkuju ih), jer u svakom patrijarhalnom tiraninu skriva se podatni papučić spreman da zauvijek podlegne čarima "slabije" polovine čovječanstva. Fatalna privlačnost Erosa i Tanathosa u liku moderne Afrodite, zar je to budućnost ljubavi?

Muškarci su, izgleda, umorni od pisanja i rata. Od stvarne i virtuelne kasapnice. Umorni od prinude da na stranicama istorije i literature vode glavnu riječ. Ogrezli u rezignaciju, ironiju i skepsu muški majstori pera mlade generacije više su svjedoci razorene stvarnosti, nego vizionari (ljubavne) sutrašnjice. Uostalom, zar se na svijetu i ne rađa više žena, ne samo zato što muškarci ginu od karijere ili metka.

"Pravila privlačnosti" i "Manje od nule" dva su romana Amerikanca Bret Easton Ellisa, objavljena 1985. i 1987. godine. Postinformatička i postvijetnamska Amerika ne može se izravno povezati s balkanskim primjerima. Ali gorčina "yuppie" hronike o životu bogatih i "praznih" likova vapi za autentičnom emocijom u blaziranom beznađu luxusa. Generacija se može "izgubiti" u preobilju života jednako kao u preobilju smrti. I, proizašlo iz "Duha vremena", gdje je o tehnologijama pisao Edgar Morin, slijedi pitanje: kakva je razlika između promašenosti u ratu i miru, ili u bogatstvu i bijedi?

---

[5] Časopis "Album" br.10, Sarajevo 2000, str. 22-23, "Šapat glinenih golubova", A. Čvorović;

Moderni senzibilitet "instant" generacije ovaplotio se u "fast love" scenografiji koja se malo razlikuje od "fast food" manira na pločniku megalopolisa. Odnosi među polovima pokažu na moment naglasak eruptivne ženske agresivnosti i pasivnije uloge muškog segmenta populacije, ali to nije bitno nov kvalitet, jer slične scene vidjesmo još i kod Boccaccia gdje su likovi zrelih žena raskalašniji od muškaraca.

Petnaest razloga zašto je pivo bolje od žene

1. *Pivo ne postaje ljubomorno kad posegneš za drugim.*
2. *Kad god pođeš u bar, znaš da ćeš si pribaviti pivo.*
3. *Pivo se ne uzruja kad dođeš kući i mirišeš na pivo.*
4. *Pivo ne moraš izvoditi u skupe restorane.*
5. *Kad god ga saliješ kako treba, s glavom ti je sve u redu.*
6. *Mahmurluci prođu.*
7. *Kad završiš s pivom, boca još uvijek vrijedi 5 centi.*
8. *Pivo ne moraš prati da bi bilo ukusno.*
9. *Pivo uvijek ulazi glatko.*
10. *Pivo možeš dijeliti sa svojim prijateljima.*
11. *Pivo je uvijek vlažno.*
12. *Uvijek znaš da si prvi koji je otčepio.*
13. *Hladno pivo je dobro pivo.*
14. *Možeš uzeti više od jednog piva a da se ne osjećaš krivim.*
15. *U pivu možeš uživati cijeli život.*[6]

Tekst nepoznatog autora pozajmljen je kao reprint zapisa na majici iz New Yorka i objavljen Sarajevu. Ali anonimnost tvorca ne umanjuje jasnoću teksta. I u tekstualnim značenjima i u referencijalnosti ka socio-grupacijama iz kojih tekst potiče i kojima stremi. Duhovitost u "muškoj samoironijskoj dimenziji", kako objavljivanje teksta "pravda" agilni urednik časopisa ALBUM, Ranko the Killer Milanović-Blank, nimalo ne umanjuje žaoku upućenu "nježnijem", a (u tekstu) potcijenjenom polu. Dapače, glorifikacija piva ovdje više liči na kakvu bahanaliju ili orgiju "zalutalu" iz antičkog, ili vikinškog doba, više na "hell angels"

[6] Časopis "Album" br.6, Sarajevo 1999, str. 156, potpisano sa: "Narod";

party, nego na uljuđeni natpis prenesen ispod kipa Slobode u slobodarsko Sarajevo.

Ali vratimo se tekstu. Iskusan čitalac primjetiće da je "narodni stvaralac" sa Manhattana dobar poznavalac ljubavnog života. To nije ženomrzac ogrezao u samoću i u vlastitu "nemoć i bol". Taj pisac ne samo da zna "*zašto je pivo bolje od žene*" u inkriminisanih 15 razloga, nego je svaki od tih "detalja" prvo obavio sa ženom, svojom ili tuđom, pa tek onda sa pivom (on bi dodao: "*Zato sam se i odlučio za pivo!*"). "Narod" vrlo dobro zna kako izgleda "uzrujana" supruga koja je dočekala pijanog "mužeka" i koliko "košta" skupi restoran kad poslije večere ne dobije od dame žuđene "prinadležnosti". Zna kako srce "sijevne" kada supruga ljubazno pozdravi "druga" iz srednje škole. Dakle, zašto se, onda, "pisac - znalac" uopšte bavi ženama, zašto se ne zadovolji pivom? Zar nije dovoljno držati u ruci jedinog prijatelja - pivo, i sa nadmoćnim osmijehom "pljuckati" na ženski rod? Čemu pisati o tome?

Dva su moguća (i vjerovatna) odgovora. U prirodi je civilizacijskog humaniteta da "poraženog" neprijatelja i "dotuče". Znači tekst bi smo mogli shvatiti kao finalni oglas "propasti" ženskog roda. Ali tekst po strukturi više liči na izazov -- poziv na dvoboj u kome smrt (od starosti?) tek treba da uslijedi, nego na osmrtnicu ili testament. Na kraju, tekstove i ekscentrični pisci pišu da bi ih publika čitala: dakle, da bi komunicirali sa nekim (sa ženama?), makar i u neizvjesnoj budućnosti. Zato je vjerovatniji odgovor sakriven daleko u prošlosti ljudskog roda. Vjerni čovjekov pas uvijek sjedi kraj vatre i u njemu "*možeš uživati cijeli* (pseći) *život*", a možeš ga i "*dijeliti sa drugim prijateljima*". Kao i pivo, recimo. Ali pas i pivo nemaju potrebni jezik, ni sa dlakom, ni bez dlake. I, kada "*mahmurluci prođu*", najokorjeliji pivopija poželi šoljicu kafe i mokar peškir preko glave. Naravno, i ljubaznu riječ. Makar i u slangu.

Inat je strategija, a zavođenje tajna slanga, stara koliko i svijet. Zatvorenost i ekskluzivnost, tog jezika klošara, narkomana i kriminalaca, ili, van establishmenta, buntovnih alternativnih grupa, slangu daje atraktivnu mističnost tajnih udruženja (masoni, rozenkrojceri, sekte, mafija). Možda je

Evina jabuka u hebrejskom "slangu" značila nešto drugo, a ne nevinu i mirišljavu voćku? Možda je došlo vrijeme da muškarci iz raja u ovaj asfaltirani svijet namame ženu na pivo kao stakleno drvo saznanja dobra i zla?

Taj duh zavođenja je ljubav. Jer šta je ljubav ako ne vječno gorivo generacijskog uskrsnuća? Kada stariji klonu, i na iskusnim produhovljenim plećima ostane težak teret pitanja o smislu budućnosti (što više nije izazov, no prokletstvo smrtnosti), na političkoj periferiji rađa se nova snaga u tijelu mladih. Kako su naivni i lijepi. Odakle im ta neodoljiva drskost? Zar će u temelje svijeta i u riznicu civilizacije usud uvesti golobrade barbare? Neće li oni biti divlje pleme koje ponovo može razrušiti već razrušeni Rim?

Jalova briga samo je izgovor, impotencija moćnika izašlih iz mode da penzionišu vlastiti respektabilni lik. Vidjesmo kako mlađahni pišu i šta od ljubavi "rade" u scenama zastrašujućeg života. Hiperpotetni, oni će razgrnuti žbunje, otkriti tajnu pećine stvaranja i bez Ali-babinog dopuštenja. Narod, neka ne brine za budućnost koju, i zamisliti, ta omladina može.

KATARZA

Biljka u smrti miriše.
Insekt
odmahne krilom i trzne nogama reda radi
pustivši zadnji dah. Čak ni nobelovci
ne
pišu dramu gdje bi
rođena sestra te bube zbog neposlušnosti
bila
(i to još prije rođenja) osuđena na veoma
herojsku: smrt. Sasvim
je
ljudski u transferu života između tačaka
neporecive prirodne čistoće
uspostaviti
tragički dramski spoj.

PRIZIVANJE DUHA

Mrtvi mi šapuću da
pišem,
jer žrtve, bar, znaju
šta je istina, a šta laž. Naivni
mrtvi.
Moje
književno perce kap je
na vodopadu što curi preko vrha
u
rupu bez dna.
A
plima strave može da bira pisca
među majstorima što pišu
epizode
u istorijskoj buni protiv zla. Šapuću
mrtvi
kao lišće što pada iz groba
u već toliko puta perom
zloupotrebljeni
raj.

PODZEMNI PARNAS

Lako je Orfeju.
On
je pohodio mrtve da
vidi nedostupnu dragu i naučio
jezik
što oživljava precvjetalu riječ.
Lako
je Orfeju. Kao vrhovni pjesnik,
raznolika on očara bića koja po taktu
igraju:
Jedan, dva, tri; dva, dva, tri...
Ali
kad
zemlja na carski rez rodi bezdušna tijela iz
kojih su ko na posao protjerani mrtvi,
Orfeju
nije
teško da maše usnama
iz
kojih na playback dopire tuđi
glas.

Wc

SOKRATES IV1
OVDJE SE I HRABRI USERU
NABIJEŠ
ME NA ANUS
FAŠISTI - GAĆE DOLE!
ZAKLAĆU TE KO SVINJU
TREBA MI IGLA
KAD BI TI JA UŠTRCO DOZU BILA BI NA
7 NEBU
ISTOVARI SE
BORO MAJSTORE I JA DRKAM I PLAČEM
SEKA JE RUPA BEZ KALUPA
NABI PRST PA GLEDAJ OKLE VJETAR DUVA
KOKA II2
KO IMA ČISTE RUKE
DIGNI PALAC DA TE PROVOZAM
IDIOTI MANIJACI
PROSPEM GOVNO PO TEBI
USRO SAM SE OD STRAHA KAD SAM PROČITO
ŠTA PIŠE
POPUŠIŠ MI JEFTINO
PUNK
NAS TROJICA JEBALI SMO SEKU
LIŽI SRČI
BOK, PAPCI NUNE IDE U RAAAJ...

POEMA BARBARIANA

Pišite,
vi koji ne znate sve pravopisne znake,
vi što čitajući oglase u cafeu tražite
posao
diljem domovine, vi
koji ne vladate elementima stila u književnosti
pa
tra ćite skromni talenat na jeftinu
& alternativnu (sub)kulturu - vi djevojke u
gojzericama
i
vi ženstveni mladići - pišite - i kad niste upisani na fakultet i kad ste nepoželjni preko Oceana.
Vi koji skačete s riječi na riječ
ko divlje ovce u nelektoriranoj šumi, pišite! Diletanti, vaše
nemušte pjesme & nedovršene priče su ruglo
za kritičare što akademski pečat
neće utisnuti na
priprosto
meso.
Piši-
te, časno je biti neznalica
u zemlji vrhunskih majstora
obmane
&
laži,
gdje su jednako smrtonosni: skupocjena granata
& vrhunaravna riječ.

SUPERNOVA

Kad Crna rupa
usred zvjezdanog međunožja
bljesne
ko
Sunce na gaćicama oivičenom nebu,
znak je da Univerzum (opet)
materiju pretvara
u
Venerin brijeg.

VOLIM TE, SLATKO STVORENJE

Piše na ulazu devetospratne zgrade u ulici Šabana Zahirovića 1 u Tuzli. Veličanstveni grafit našaran kitnjastim slovima na sivom zidu u spray-tehnici. Taj grafit nije veličanstven zbog designa, već zbog sadržaja - zapisa o ljubavi. Djeluje kao slikovnica za djecu u srećnoj zemlji čuda. Da ne povjeruješ očima. Na zemlji gdje su srednjevjekovni zapisi po stećcima dostojanstveni zapisi o smrti. Gdje dominantne religije skromnost ističu za vrhunsku vrlinu. Gdje poslije vijekova zajedničkog življenja dragocjene kulturne razlike proglašavaju za nepremostivi jaz. U zemlji gdje kidnapuju djevojčice od 14 godina. Gdje miniraju kuće i automobile, gdje ubijaju novinare i povratnike, pa i ministre. Gdje se jede zatrovana hrana i piju pilule s rokom trajanja iz drugog milenija... April 2001. na Balkanu (koji se jogunasto opire globalizaciji) zaista nije mjesec kada nezaposleni i konstitutivni B&H građani treba kraj te poruke da prođu bez osvrtanja. Jer april je čuveni mjesec ljubavnika koji (najčešće) pod beharom cvrkuću. U B&H zemlji čuda. I prijateljstva među polovima. Među sexy-nacijama. Dakle, dragi građani-prolaznici, u čežnji za pravnom državom i evropskim integracijama, ako se osvrnemo i pod inkriminisanim grafitom ne nađemo mirisne plodove ljubavi, ima li nade bar za ordinarnu toleranciju među bićima što za sebe gordo tvrde da su ljudi?

Jer: *prijateljstvo između muškaraca i žena jeste moguće*, rekli bi čvrsto uvjereni pobornici za unapređenje ljudskih prava. Muškarci i žene prožive zajedno bračni život, čak i kad prvobitna ljubav "ohladi". Brinu jedno o drugom u medenome dobru i svakodnevnom zlu. Izrode rasplakanu djecu i odgoje ih. Spavaju u istom krevetu dišući (nenašminkani i neobrijani) nos uz nos. Zasluže penziju i kostobolju skupa, zašto ne i prijateljstvo? Ortodoksne feministkinje ali i fanatični mucho-tipovi naveli bi mnoštvo primjera koji protuslove takvoj preslobodoumnoj ideji o muško-ženskom prijateljstvu. Npr. o "deficitarnim

kvalitetima" ženskog roda, ili o suficitu "primitivizma", muškog. Taj (da li?) erotski animozitet začet još u prvobitnoj zajednici, evo, u XXI vijeku emanira se kao "hiper-moderni" sexualni šovinizam zasnovan u agresivnom nastojanju da se "cura prevari" i muški "ogrebu za snošaj", a također u ženskom spletkarenju gdje naivni đuvegija treba da se "upeca" kao zlatna ribica u akvarijum braka. Ergo, taj animozitet samo je surogat drevnog pseudo-fundamentalizma u borbi za prevlast između polova, još jedna himera među himerama koje indukuju naš inertni materijalni svijet. Istraživanje ove od iskona aktuelne teze zahtijeva multidisciplinaran pristup. I metod koji se neće oslanjati na stereotipno gledište ukorijenjeno u ideološkim dogmama o sexualnom odnosu i prijateljstvu između femininuma i masculinuma. Ljudska vrsta na svim meridijanima, već odavno sklona dekadenciji u promoviranju "kulturnih modela" o čijoj imperijalnoj bezobzirnosti svjedoči muzeološka pustoš, degradira se i na humanocentričnom i na ekološkom nivou egzistencije. Najjednostavniji dokaz za potvrdu očigledne bolesti materpatrijarhalne civilizacije jeste potreba da se zalažemo za tezu o mogućnosti prijateljstva između muškaraca i žena, umjesto da bespomoćno u infernalnim mukama pokušavamo (bezuspješno?) dokazati suprotno: *da prijateljstvo između polova nije moguće*.

Nažalost, istina je gorka: prijateljstvo između Adema i Eve možda je moguće, a možda i nije. I oni što su po stvarima prirode osuđeni na ljubav, osuđeni na dramatičnu ulogu praroditelja (obnovitelja) čovječanske vrste poslije potopa (kao Deukalion i Pira), sada, više hiljada godina nakon prvobitnog bogo-pokusa u genetskom inženjeringu, lutaju kao ukleti klonovi između izgubljenih emocija i nesuđene bliskosti. Je li to Platon u pravu kada u svojim filozofskim spisima bilježi legendu o ljubavi gdje čovjek bješe rođen kao hermafroditno biće kadro svojim sposobnostima da ugrozi i položaj svemogućih (a zluradih) bogova? Je li, po Platonu, kazna za prometeidnu oholost cjelovitih ljudskih bića bila pocijepanost na mušku i žensku polovinu osuđenu da se vječno traže?

Ili, hajde da budemo praktični, gdje je osnova za animozitet između mladića i djevojaka koji prema libidinoznim nužnostima danonoćno i neutaživo čeznu jedni za drugima (sve

dok se ne pronađu), a koji, evo (navodno) nisu u stanju "izaći na kraj" sa "pogubno opasnim" prijateljstvom? Da li to znači da ljubav nije prijateljstvo, ili da prijateljstvo isključuje ljubav? Ili je odgovor u vrijednostima što ih poletarci, gubeći autentičnost, preuzmu od zajednice dok traže u sazrijevanju priznanje osobnog identiteta. Moderna psihologija (ako nam je modernizam garancija pouzdanja) kaže da se ljudi u interpersonalnim vezama uslovljavaju trima faktorima: *biološkim*, *psihičkim* i *socijalnim*. Da su ljubavnici determinirani prirodnim instiktima i personalitetom, odnosno društvenim okruženjem. Tako su, dakle, moderni žreci duše zaokružili "sveto trojstvo" freudijanske dijalektike između nagonskog *ida*, karakternog *ega* i civilizacijskog *superega*. Pluralizam ove trijade u sveukupnosti interkulturalnih odnosa jeste magična formula za harmoniju muških pohotnika koji, uglavnom, boluju od Edipovog kompleksa preferirajući ženice slične vlastitoj majci, ili Elektrinih podanica što traže autoritarne mahalske momčiće da bi (konačno, a nekažnjeno) podlegle slici i prilici obožavanog oca.

Još, kažu psiholozi, ljubav je intimnija od prijateljstva. Ljubav traži potpuno predavanje voljenom biću i ukidanje granica personalnosti. Ljubav traži spremnost da se žrtvuje, da se nadmaši okvir vlastitog života. Ta egzistencijalna drama, evidentna je u slavnim ljubavima Romea i Julije, Pirama i Tizbe, Omera i Merime. A i u manje patetičnim, više političkim slučajevima žrtvovanja roditelja za djecu (roman "Mati" Maksima Gorkog) ili, drugovrsno, sestre za brata (Antigona). "Da li će ljubav umjeti da pjeva kao što su ljubavnici pjevali o njoj?" parafraza je stiha o slobodi Branka Miljkovića koji svoj posljednji dašak dade za ljubav/poeziju/slobodu... Zapravo, nikad nije tačno utvrđeno za šta je i kako izgubio zaljubljenu glavu nesrećni stihotvorac Miljković ("Ubi me prejaka reč").

Razmislimo: da li prethodni podaci o žrtvovanju u ljubavi znače da prijateljstvo nema takvu dramatičnu snagu? Da li prijateljska žrtva koju je Gilgameš podnio za Enkidua (odlazak preko pola hemisfere u podzemni svijet, da bi pronašao travčicu vječnog života) ili osveta koju je Ahilej izvršio nad Trojancima zbog Patroklove pogibije znače manje od ljubavne žrtve u pre-

thodnom tekstu već pomenutih heroja? Da li to znači da ćemo u svakoj ljubavi naći prijateljstvo i da se u svakom prijateljstvu "kriju" klice ljubavi?

Bar danas u mega-urbanim mahalama (neighbourhood), na početku najnovije ere trećeg milenija, nije čudno vidjeti homosexualne i lezbijske parove koji žele živjeti "normalnim" ljudskim životom, imati (usvojenu, ili kloniranu?) djecu, imati zakonski potvrđene bračne zajednice, nasljedstvo, razvod, afere i sl. Kao u filmu "The Next Best Thing" Johna Schlesingera gdje Abbie (Madonna) u trenutku (uzajamne) slabosti zatrudni sa prijateljem homosexualcem, Robertom (Rupert Everett). Može li iko od nas ko ima dugogodišnjeg prijatelja ili prijateljicu (bilo istog ili različitog pola) garantirati da se nije noćima budio oznojen sanjajući "zabranjeni" zagrljaj? I šta ako je to muškarcu bila kolegica sa radnog mjesta (ili obrnuto)? Da li to znači da su hormoni u njemu, ili njoj, nadjačali kulturne predrasude i da oni kao "polarni ekstremi" nikad ne mogu biti u indiferentnoj ravnoteži? A šta ako su to androgeni elementi priče o hybrisu koja je, naravno, stara kao i svijet. Još su Sodoma i Gomora uništene zbog seksualnih zastranjenja. Još su u staroj Grčkoj poznati umovi filozofije i umjetnosti bili blasfemizirani zbog pedofilije i inih "ljubavnih nestašluka". Kao prelijepa i muškarcima nedostupna Sapfa. Kao, mnogo kasnije, excentrični marquis de Sade. Dakle, ko može tvrditi da u svima nama ne leži skriven kakav pritajeni sexualni diverzant koji više cijeni dobro "drugarstvo" od nesigurne ljubavi i pouzdanu višegodišnju prikrivenu "mlakost" od heterosexualne vatre za koju treba obezbijediti društveno verificirano emocionalno "gorivo"? Ko može autoritativno označiti gdje prestaje ljubav, a počinje grijeh? I obrnuto.

Na koncu euforije, šta od sexualnih strasti preostane nakon što oganj zaljubljenosti i pohlepa za tijelom nepovratno prođu? Da li je ostatak života bivših "žar-ptica" samo kavez navike? Je li Eros toliko zanosan i opojan da u krajnostima, gdje se početna i završna tačka beskonačnosti podudaraju, on preoblikuje u milo lice smrti? Kao što sugeriše likovni simbol ljubavi - srce probodeno strijelom. Ima li dovoljno smisla i radosti u skromnom prijateljstvu koje tada postane sigurnije

od opasne plotske čulnosti? Sastoji li se, dakle, vrhunska dragocjenost života ljudi u samospaljujućoj drami razornih strasti civilizacije što je utemeljena na potrošnji? Nije li, suprotno tome, bezbjednost pouzdanog prijateljstva najviša vrijednost dostojna ideala humanoidne kulture? Zašto je onda iskreno druženje rijetka pojava? Zašto uopšte raspravljamo o mogućnosti prijateljstva između muškarca i žene?

Traženi odgovori na ova polemična krucijalna pitanja imanentni su, nemanifestirani, baš zbog skolastičke pseudo--istorijske navike da odgonetke tražimo u zamagljenoj mitološkoj prošlosti? U pra-organizaciji porodice, naprimjer, u matrijarhatu. Ili još i dalje u kosmogoniji, u Knjizi postanja. Pretpostavljajući kakav je odnos između između uloga u porodici i društvu mogao biti za vrijeme dok su muškarci bili "javno vlasništvo", a djeca i "pravno" pripadala majci, jedino sigurno znamo: muškarcima se potčinjeni položaj nije svidio. I zato od vremena kada patrijarhat prevladava kao oblik porodičnog (i zakonodavnog) ustrojstva evidentno je da su biološki resursi žena postali privilegovano i verificirano "vlasništvo" oca ili muža. A žene žigosane kao vještice koje "jašu na metli" i neovlašćeno zloupotrebljavaju moći koje, inače, pripadaju Falusu. Ili su smirene i pokorne ropkinje u kutu obitelji. Taj muški protektor i mentor nad nevinošću žene dobija zadatak da spriječi neovlašćeno posjedovanje i upad u "genetsko dobro", u "dolinu uživanja" gdje je moguće doprijeti samo nakon ispunjenja komplikovane društvene procedure.

Mladi koji se žude i žele treba da prihvate složeni ritual upoznavanja, udvaranja, zabavljanja i, najvažnije, zapošljavanja. Jer civilizacija tako obezbjeđuje (podmlađuje) radnu snagu za stvaranje viška vrijednosti odakle poslodavac isplaćuje nadnicu rada za izdržavanje konačno stečene porodice. I taj socijalno--ekonomski code učitava se kao dodatni represivni faktor u biloške (evolucijske) parametre za mutiranje dominantnih i najkvalitetnijih (danas ideoloških) gena u ljudskoj vrsti. Posljedica je da u aprilu 2001. godine najsexipilniji ljudi jesu korumpirani pripadnici političkog i ekonomskog jet-seta i njima za zabavu favorizovani pjevači & glumci & manekeni (high-life). Ne kao u staroj Grčkoj ili Indiji: naučnici, filozofi, mudraci i

kraljevi superiorni po duhu, moralu - nikako po nezajažljivoj gramzivosti.

Koje su vaše uloge, čitaoče? Koju igru igrate na marginama svakodnevne socijalne scene: *muškarac, astronaut, fašista, opatica, narkoman, stjuardesa, umjetnik, šiparica, policajac, majka, general, muž, režiser, ljubavnica, kopač grobova, sestra, odžačar, ljekar, nastavnica*...? Jeste li izgubili izvornu predstavu o sebi nakon upotrebe takvih standardiziranih modela? Jesmo li prije ljudi, nego pripadnici nacija i kultura? Hrvati, Srbi i Bošnjaci prije nego debeli, opljačkani, prehlađeni, nezaposleni, ćelavi, bubuljičavi i loše obučeni. Daleko od Vijeća Evrope. Jesmo li prije ljudi nego ženke i mužjaci? Zar su "sirove strasti" (Michael Douglas & Sharon Stone) istinski put erotike i borba između krevetnih partnera - umjesto podrške i razumijevanja? Bez milosti u ponosnom srcu ljubavni Cigani permanentno "lete u nebo" (sa oštricom između rebara). Bez milosti plemići carske Rusije osuđuju Anu Karenjinu, preljubnicu koja se usudila da odbaci hipokriziju manirizma. Nju, otpadnicu od muške srčane kosti, što se usudila da živi po vlastitom standardu (*sebično* - rekao bi Lav Nikolajevič, ogrezao u hrišćanskom ćudoređu). Tako Ana kao Medeja i kao Fata Avdagina strada prema antičkom hybrisu iz ponosa i strasti. I nema prijatelja koji će joj pružiti utočište. Nema prijatelja za one što se uzdignu iznad prosječnosti.

Suprotno mizeriji anonimni Tuzlak napisao je VOLIM TE, SLATKO STVORENJE i panegirički najavio postojanje erotskog zanosa neuprljanog mržnjom. On arkadijskom naivnošću dostojnom autentičnog Erosa vjeruje da neće biti odbijen, da će njegova ljubav biti uzvraćena. Njegova draga je "slatko stvorenje", dakle, nikakva vještica sa metlom, ili kućni namještaj sa ukrućenom grimasom na licu, već miljenica nepatvorene ljubavne sreće. Opijen hedonizmom hrabri ljubavnik nije idealizirao "damu svog srca", nije ju pretvorio u idealnu ikonu kao pjesnici romantizma. Njegova sirena nema preuzvišenost kršćanske Madone, ali ni pagansku raskalašnost Messaline. Ona je lakonski jednostavno slatka - po sebi. Takva je izrasla u komšiluku i prikazana u semantičkom posteru desno od ulaznih vrata. Ovaj razdragani ditiramb i renesansna maskerata (iako po

formi kondenzovani grafit) prvi su vjesnici bosanskog proljeća. Bosanskog proljeća ljubavi izvan politike i mržnje.

Zašto vjerujem da pisac ovog sjajnog zapisa nije žensko? Da ruka kakve spisateljske heroine nije ucrtala već citirana magična slova. Za gizdavog plavušana što se frizira kao Brad Pitt. Nažalost, mlade dame u Bosni i bratskoj Hercegovini ne pokazuju takve sklonosti. Da noću u "sitne sate", naoružane tubom spreja i nepokolebljivom odlučnošću našpricaju riječi različite od svakodnevne pameti. Da promoviraju seksualni sektor urbane kulture. One (u režiranoj scenografiji) još uvijek masovno hrle u sigurnost roditeljskog doma oko 10.00 ili 11.00 p.m. Jer takvu odgojnu praksu, nažalost, stimulišu trgovina robljem, otmice i silovanja (ali i ukorijenjeni konzervativizam). Da je drugačije, ovaj esej ne bi ni postojao. Ne bi bilo potrebe za njim. Jer bi se privrženost javnoj ljubavi lakše takmičila sa javnim manifestacijama mržnje. Jer bi se virus neposlušnosti i otpora generacijskom otupljivanju brže širio. Generacijskom otupljivanju koje je toliko jako da može od hipika & punkera, od dancera & rapera, grungera & techno-surfera učiniti mahnite potrošače turbo-folka, pseudo-tradicije i šovinizma. Obožavana bića suprotnog pola ne treba da sumnjaju kako baš njih krivim za neprihvatljivu pogubnost oportunizma. Ne! Ženski entitet u B&H sigurno snosi najmanju dozu krivnje za holokaust koji živimo. Moja je namjera da potaknem dijalog o prijateljstvu. I ako griješim neka me hrabre donkihotice "napadnu" kao vjetrenjaču čija krila mašu uzalud.

Teoretičari sociologije mas-medija i političkog marketinga[1] slažu se u jednom: sukob među generacijama začet je kao psiho-fenomen u krugu porodice. Kolektivni derivati sukoba starih i mladih (muških i ženskih) na nivou socio-grupacija su iskonstrisani. Mit o padu Urana gdje (po Freudu) titani kao sinovi u prvobitnoj hordi svrgavaju oca da bi došli do žena (i vlasti) u savremenom virtuelnom društvu izražava se kroz manire i stil. Naprimjer: roditelji se odaju preljubi, a djeca uzimaju drogu. Ili: duševnu neosjetljivost odrasli pravdaju obavezama koje nameće radno vrijeme, a potomci na to reaguju

[1] H.M. Enzensberger, H. Marcuse i dr;

delikvencijom. Prema porodici. Prema školi. Jaz među generacijama producira globalni pad autoriteta. Nasilje u borbi "svi protiv svih" kroz ovako realizirani mit prenosi se u korijen emocionalnog života. Ljubav i prijateljstvo mogući su kao pratioci agresivnosti i kao predah između bitaka. Ne kao prirodno stanje. Tek u doba industrijalizacije fenomen slobodnog vremena omogućio je omladini da generacijski (masovno) artikulira vlastiti interes prema drugim društvenim grupama (odrasli, vlast, nastavnici, vojska, i sl.). Do tada sloboda bješe rezervirana za uski krug elite koja je, također, strogo nadzirala i vaspitala nezreli naraštaj. U XX vijeku na hladni rat i vijetnamski sindrom mladi su odgovorili sexualnom revolucijom. "Baršunastom" revolucijom koja je redefinirala tabue i uloge među polovima. Ali sexualne slobode su ubrzo zatim zloupotrebljene u medijima i preinačene u pornografsko tržište.

Posljedica je da nakon buntovnih 60-tih, pridošle generacije omamljene AIDS-om, narkoticima i torturom medija u postindustrijskim državama zapada umjesto revolucije realiziraju fabricirane modne i muzičke trendove koji zbog neprestanog ponavljanja uzoraka (behavioralni sampling) gube na snazi i autentičnosti. Moda, design i disco-industrija kao segmenti industrije svijesti imaju neposredan interes da produciraju takav poredak stvari. Zato se (ne)treba čuditi kako u tehnološki nerazvijenim zajednicama gdje vladavina pravne države i demokratije nije na visini standarda otvorenog društva[2] lokalna elita plasira pseudo-tradicionalizam (novokomponovani folk, prevaziđene ideološke rituale etno-religijskog koncepta) u cilju stvaranja dominacije na ograničenom prostoru vlastite nacionalne "kulture". Ta lokalna interesna zona, naprimjer u državama nastalim iza Titove Jugoslavije, izložena je nekreativnom oponašanju makro-modela iskopiranih iz primarne industrije svijesti globalnih (i globalizacijskih) centara moći. Zahvaljujući nekreativnosti (a kako je u lancu surogata uopšte moguće biti kreativan?) novokomponovani rituali i mitovi poprimaju skaradnu infantilnost grotesknih razmjera. Postmodernistička stilema slaganja svega sa svačim u visokoj umjetnosti konzistentna i

[2] Vidi djela K. Poppera i Georga Sorosa;

estetički opravdana[3] u produktima novokomponovanog političkog i komercijalnog kiča transformira se u degenerativno lice devolucije - balkanskog medijskog Frankensteina.

Instant ljubav i blazirano prijateljstvo u asortimanu nebrojeno puta odigranih scena kao u TV sapunici postali su kultno obilježje interpersonalnih odnosa. Autentična emocija dragocjena je (i rijetka) kao jednorog ili Mona Liza, kao dijamant Zvijezda Afrike. Ljudi su izgubljeni u smeću potrošenih osjećanja. I više nije važno ko je muško - ko žensko kad su i te primarne uloge ideologizirane. Jednako je tragično imati menstruaciju ili ejakulaciju kada finalni proizvod bazičnih bioloških radnji jeste politički klon. I to klon ciljane, usmjerene mržnje. Budući da je nemoguća ljubav, predajmo se otrovnoj rijeci katrana iz entitetske visoke peći - poruka je lokalnih B&H fašista u preskupom sjajnom odijelu. U najnovijem automobilu. Koji su kupljeni suzama Nade iz Pandorine kutije.

Zato je važno znati: je li ljubav, zaista, pitanje identiteta? U borbi za determiniranu, ideološki potkupljenu dušu, jastvo je "posljednja oaza" buntovništva, ali i "ničija zemlja" konformizma. Biti programiran da voliš samo pripadnike vlastite kulturne & interesne grupe nužno vodi u politički homosexualizam. B&H Srbi, Hrvati i Bošnjaci kao nacije formirani su u XIX i XX vijeku u derivatima istorije svoje zemlje te u interakciji sa susjedima: sa Hrvatskom, Crnom Gorom i Srbijom, također sa Austrougarskom i Turskom, sa katolicizmom, pravoslavljem i islamom, sa Evropom, Azijom, itd. Dakle, identitet B&H naroda komplementaran je interno i eksterno sa bližim i daljim okruženjem, ali nikako nije u kolonijalnoj zavisnosti i podređenom odnosu prema partnerima u kreiranju svoga (ali i njihovog) kulturnog profila[4]. I nije prirodno da nacije koje izrodi domovina B&H identitet i utočište nalaze van nje. Još manje prirodno jeste postavljati barikade mržnje u isprepletenim B&H narodima čija kultura i posebnost jesu neodvojivi dio

[3] Postmodernistički eklekticizam iz udaljene perspektive nudi asocijativno ujedinjenje površinski prividnog diskontinuiteta

[4] I. Andrića, M. Selimovića, M. Dizdara, A. Muradbegovića, A. Šantića, B. Ćopića i "Hasanaginicu" otvoreno prisvajaju baš najglasniji protivnici bosanskohercegovačkog i bošnjačkog identiteta;

vlastitoga multietničkog bića. Zato je važno što pisac ovdje citiranog a emocionalno potentnog grafita uzvikuje da mu treba neko slatko stvorenje, da oskudnoj monolitnosti njegovog identiteta nedostaje neistovrsan kvalitet koji je *drugi* i *drugačiji*.

Šta sve jesmo, kad volimo, a šta nismo? Koje su B&H opsesije u post-daytonskoj ljubavi i međuentitetskom prijateljstvu? Koji je narod No.1 na top-listi ljubavi? Bošnjaci, Srbi, ili Hrvati, ili ostali...? Da li preferirati jednonacionalni ili tzv. "mješoviti" brak. Je li bolje vjenčati se pred svještenikom u božijoj kući ili registrirati ljubavnu zajednicu pred opštinskim organima vlasti? Koji je brak srećan? Jesu li svi srećni brakovi unikatni, a nesrećni kopije brutalne svakodnevnice? Protivrječnosti i (lažne?) dileme učitane u ontologiju novokomponovane prakse nisu zamka u kojoj se "kuha otrov mržnje bosanskoga lonca". Naprotiv, skromno napominjem da je jedinstvo različitosti vodeći evolutivni princip u razvoju vrsta i kulturni stimulans za unapređenje harmonije što u kosmosu dinamizira kretanje života. Negativistička vizija haosa, stradanja i klaustrofobije koju balkanska nacifikacija nudi za sveopšti svjetonazor nije prirodnog porijekla. Ta emocionalna skučenost - izvitoperenje - rezultat je spoznajne aproksimacije i političkog marketinga u domenu konstruisanog pogleda na svijet.

Ali ako se ljudska duša krije negdje oko (domoljubnog) srca, a srce bude potopljeno mržnjom, koji je to identitet? Čija je to (nacionalna) pripadnost? Koji će narod priznati da je animozitet prema drugima njegov kulturni credo? Upotrebljiv odgovor nudi kontrast između fašizoidne realnosti i grafita posvećenog slatkom stvorenju, nudi teza o prijateljstvu među dvonošcima osuđenim na ljubav od časa progona iz raja jer "s trudom će se od zemlje hraniti"[5], a "na narode i plemena (biti podijeljeni) da se upoznaju"[6] "u raznovrsnosti jezika i boja"[7]. Daruj nam, Bože, još mladića i djevojaka (samo)pouzdanih da je njihova sudbina *lijepo* i *dobro*, a ne *ružno* i *zlo*. Mladića i djevojaka imunih na mržnju, sposobnih da kritički prosuđuju

[5] Biblija, Knjiga postanja 3,17;
[6] Kur'an, XLVIII,13;
[7] Kur'an, XXX,22.

egzistencijalne modele svijeta u kojem rastu. Kad pomisliš, dragi tekstualni prolazniče, koliko je generacija došlo i otišlo sa Zemlje, koliko raskošnih kultura, a mi još debatiramo o mogućnosti prijateljstva i postavljamo granice ljubavi u kordijalnom kutu, mom ili tvom...

PRELJUBA

Imaš
sise ko kruške u celofanu,
mirisne i skupe, ukras
na
drvetu što obuče haljinu Versace.
Pridržim se za to voće padajući u bezdan
što
hini podlogu dolje. Ja sam kaktus
na neonskom suncu nabujao,
jer
si
lutka sreće u svakidašnjem lunaparku gdje
muškarca pred kućom užasa očekuje džangrizava
smrt.
A
kada sam clown, nevjeran
toj smrti za koju me doživotno vežu,
šapnem
da si mi jedina draga (osim nje).

HIMNA

Prognane iz osakaćenog tijela,
ti zbrineš
u
zemni NGO.
Iako za života strahopoštuju plašt
u koji dođu razdraženi od želja, smrtni
ubijaju
smrtne. O, Kali-Shakti,
boginjo bezumnih što obožavaju raskomadano
meso,
u
neznanju. U velikom neznanju.
Jer si dama koja odbije strastven poziv
na
rendezvous nervoznom ljubavniku i
šiparica na čija vrata kucaju koprofagi
s
čizmama od neuštavljene kože žudni bičevanja.
Zluradim jezikom smradne kapi oni prsnu
po
toplim leševima
ne videći nad materijom
tvoj
bezazleni lik.

MOJ PRIJATELJ KRITIČAR

Ništa još nisi napisao
o
meni! kažem.
I gledam kako zrači tvoj kaput kao medvjeđe krzno
nabačeno na topolu. Zucneš
o stapanju jasnoće uma sa mutnim palimpsestom duše
gdje se privid koherencije djela ne slaže
s
koherencijom privida života. Ali
već
ti
je prostrta livada na kojoj nevinost bješe žrtvovao
moj omiljeni lik ženskog pola,
tako
da vezu možeš dotaknuti rukom i
zavibrirati je u lirskom prostoru
između
nas.
Troje.
Da je drukčije, bio bih mrtav (i originalan),
i mi nikad ne bismo pili čaj
nad
Mostarom.

PERSPEKTIVE KNJIŽEVNOSTI

Ne čita niko.
Riječi,
mrtve i suhe,
u knjigama exponati uzvišene
tuge.
Slova su kosti leptirova
ispod papirnatog stakla. Košuljice: lexema
traumatica
ukoričene, čuvane na
tamno. Jačina glasa gubi se
između uha
i
srca, jer nema jezika da lizne radoznali prst. Ne čita niko.
Slike su jače od riječi. I ljudi
zasluženo leže ispred svjetlucavog ekrana.
Šta
tu poezija može da traži? Ko
su pjesnici
što
otrgnutim
perom tkaju posljednje niti na marginama
zaustavljene štampe?
Da li je
tačka u zadnjem retku
mjesto na kraju svijeta gdje izumiru čitaoci?
Ne
zna se
kada je prvi čovjek pjevao zvuke epopeje
koja
još
bruji u tišini. I danas.

POSLJEDNJI KRIK PATKE

Medijski hit rata u Zalivu, video-spot u kome patka ulijepljena naftom gaca po plaži Al Kuwaita, simbolizira karikaturalni kraj dramatičnog milenija. Izgleda nevažno: da li reporter snimi, pa zaboravi stvorenje od čijeg bitisanja ostane tek slika što će obići TV svijet. Zar na ratištu svakodnevno ljudska tijela ne umiru u tom istom ekranu? Profesionalci nemaju dilema, populacija gledalaca više voli sport i reklame, nego izvještaj o prestanku života.

Nije pretjerano govoriti o kulturi smrti. Ne o smrti kulture, ili "kulturnoj" smrti, zato što nijedan bonton ne propisuje pravila po kojima je uljudno ispustiti zadnji dah, već o kulturi čija posljedica, definitivno, jeste umiranje i smrt. Ako, već, razmnožavanje barbarogenih tijela u brojkama većim od šest milijardi ne smatramo za postignuće progresa.

Kakve su razlike između patke i ljudskog bića? Medijskih nema, jer i čovjek i patka jesu informativni materijal. Ali kad su site, životinje su mirne, za čovjeka tek tad počinje pakao kulture. I razmjene kulturnih dobara. Dostojanstvo je, pak, na strani pernatih stvorenja, jer su ptice starije kao vrsta i navikle umirati bez ceremonija. One od smrti ne prave mit, ili business. Ah! Crvi i mravi nisu ništa drugo do riječi ostale iza propasti Atlantide.

Čovjek je, frazirajmo, kulturno biće. Ali nije kultura uzrok postojanja naroda, već obrnuto: narod nije uzrok postojanja kulture. Čak i biljke postoje u kulturama; životinje evoluiraju u kulturama; kamenje se taloži u kulturama. Samo čovjek na javnom mjestu opsuje, ili kopa nos. Čovjek se pretvara da uči. On troši. Upravlja tehnologijom. Naprimjer: promijeni program na ekranu i tako eliminiše nepoželjnu smrt.

DUHOVI SREBRENICE

Ubićemo vas kao biljke
što grle liticu
koju,
stoljećima nakon, izmrve u prah,
cvijećem što miriše tik
prije no pčela dođe da uzme polen. Baš
kao
biljke, ne kao zvijer što urla
kad joj pobjegne plijen, već listovima
koji
rastu s grane korijenjem u gornje. Ali tiho,
dok se oblaci ljuljaju - okrugli i bez udova,
kao (bez igračaka) djeca pobjegla
iz
nemoći u plač. Ubićemo vas kišom
što uči biljku da savijena
prhne
sjemenom u svijet.
Tiho, kada zaspite u hladu šume
gdje
su
visibabe prevarile snijeg,
nići će trava i obući vas gole
prije
smrti.

EKSHUMACIJA

Privremeno ih zemlja
pusti da opet pokažu dragi, nikad
zaboravljeni
lik.
Trulež je nedostatak tijela i
dobro vaspitani foto-reporteri, trenutnu
neurednost,
neće
im uzeti za zlo.
Duša je otišla u žurbi, protjerana
u drugi oblik života, a
bez garancije da će to biti
bolji
svijet.

VETERANI

Ćaskamo.
Riječi: smrt & život,
kao zbir činjenica izvršenih u tijelu
ovdje,
ili,
pak, iza brda što dijeli horizont. Ćaskamo:
ali, čim padne mrak u JAZZ CLUB-u, kao
polovni anđeli što plivaju u pivu,
štimaćemo
gitare
&
pjevati osjećajno:
Kucajući na nebesku dver.

SERVISNA INFORMACIJA

Jutros je u Sarajevu zabilježena temperatura od -3°C i visina snijega od 115 cm. Proglašena je opasnost od elementarnih nepogoda a uprava Komunalnog preduzeća zatražila pomoć Armije BiH i organizovanih građana. Pokidana je niskonaponska i telefonska mreža, pa službenici Elektro-distribucije i PTT-a mole potrošače za strpljenje.

Istočna predgrađa bila su loše snabdjevena vodom usljed kvara na instalacijama. U toku noći, javlja PU Stari Grad, registrovane su 4 provalne krađe i nestanak 6 automobila marke VW Golf. Indicije upućuju na organizirani kriminal sa čvrstim vezama u oba entiteta. Nažalost, zbog redukcije struje i plina bez grijanja će u večernjim satima ostati središnja urbana zona.

Pekara "Velepromet" proizvela je dovoljno hljeba da se snabdiju prodavnice, bolnice i kolektivni smještaj. Na tramvajskim i autobuskim linijama vozila saobraćaju do granice očišćenog snijega. Pojačana je kontrola i putnici se upozoravaju da kupe kartu kod vozača. Doba besplatne vožnje je prošlo.

U porodilištu rođeno je 9 pripadnika naroda i narodnosti. Od toga 3 djevojčice i 3 dječaka i još 3 djevojčice i dječaka. Konstitutivnim roditeljima želimo dobro zdravlje i mir.

POMIRENJE

Kada te uplaši mehka riječ
i ruka s dignutim hljebom
nalik
na
topuz, ne pitaj: *Gdje je ljubav?* Skrivena
između kutnjaka kojima nisam žvakao tvoj
bubreg
ili butnu kost.
Baš kao dijete što viri kroz prste
ogrezle u smijeh, daću ti jaje
iz
bajke o zmaju koji otme princezu, pa umre
da bi čitalac imao srećan kraj.
A
to je tužno,
jer na početku uvijek su muž i žena,
ili dva brata kao učesnici
u neizbježnom: dobru,
ili
zlu.

PITECANTHROPUS ERECTUS

Ja
nisam žrtva.
Smijem
se i kad nemam u izobilju razloga
za smijeh. Pokažem zube
bezbrižno
u
borbi
za opstanak srdačnih endema što su
među ozbiljnim ljudima, uglavnom,
nepoželjan
soj.
Moj osmijeh spasiće me od gnjeva
što ubija krivce
koji
ubijaju žrtve, u anegdoti
o početku gdje je i pravedni
s
predumišljajem bio kriv.

KALEMEGDAN - SLAVIJA

Po tračnicama u krugu Kalemegdan - Slavija, između obala Dunava i Save, vozila je "dvojka", tramvaj što za sat vremena obiđe centar Beograda. Udobna kola, idealna za turiste, studente i penzionere. U tramvaju kupujemo karte moja draga Mukelefa i ja. Ona voli jesen sa suhim lišćem i zgrade sa smeđim prozorima koje promiču iza stakla. Na uho joj pjevam:

- "*Oh, my darling Clementine!*" Njeno ime ne zvuči tako dobro u američkom country ritmu, kao u stihovima:

- "*Mukelefa po bostanu šeće...*" Ipak, nisam joj sevdalinke pjevao u tramvaju, jer ona se raznježi, pa me zagrli, a to pred penzionerima nije pristojno.

Upisujem je u biblioteku. Brucoši sa studija književnosti moraju obaviti taj ritualni čin. Knjige su im važnije nego hrana. Naprimjer: ručak i večera sa Obilićevog venca iz menze "Kod tri kostura". Bibliotekar me zna i u povjerenju pita kakvo je to ime Mukelefa.

- "*Dobro, staro ime kao Jefimija ili Jugovića majka,*" uzvratim ja koji nisam brucoš. On ćuti i piše. Jasno mu je. Mukelefa pogleda kroz prozor. Ona voli knjige i navikla se da je u biblioteci maze. Ali Studentski trg je "terra nova" gdje bi ona morala brzo da odraste. Sa članskom kartom u ruci obećam da ću je maziti čim se vratimo u hotel i kupim sladoled u kornetu koji obožava.

Vozimo se u "dvojci". Mukelefa gleda jesen i zgrade koje promiču po bulevaru. Iza nje sjedi tip iz čijeg džepa viri Rubinov vinjak, vrlo popularno piće. Sluša me kako otkrivam znamenitosti velegrada provincijalki što ljupko liže sladoled PKB. Tip glasno analizira moj bosanski govor. Kao jezički znalac, služim se štokavicom centralno-jekavskog idioma kojom je, uostalom, pisao i Vuk. Ističem da je to jezik:

- "*...naše braće rimskoga i muhamedanskog zakona*" kojim se govori u Bosni. Tip me zabezeknuto gleda. Ne razumijemo se. Naravno, kad ja govorim bosanski, a on srpski.

Mukelefa baci sladoled kad joj u grlu zapadne teška riječ. Ja je zagrlim, a onaj s vinjakom se ruga. Džaba mi "mehko" srce kad sam Bosanac i kad sam "glup kao stena". Ja se nasmijem. Glasno. Kočničar u tramvaju mi namigne. Kažem da je biti šovinista prevaziđeno u socijalizmu i da je primitivno "paliti se" na taj image. Onaj se smrkne, krivo mu je. Pa zagalami i psuje Turke. Psuje "kao kočijaš", iako je bio samo putnik u tramvaju. Pomislim da, iako sam "glup", "garant", nisam "stena", te Mukelefa i ja iskočimo na Kalemegdanu.

Prošetali smo po zidinama, gledali CKSKJ, Izvršno vijeće i Muzej savremene umjetnosti na ušću. Vodio sam je u ZOO. Rekao sam da ja uvijek dođem u ZOO kad mi je teško. Nahranim životinje i bude mi lakše. One me gledaju tužno sa tupim očima punim dosade. Tu sam se osjećao kao kod kuće. Mukelefa se zagrcnula od smijeha i zaspala mi na ruci dok smo se vozili sami u minijaturnom vozu sa lokomotivom. Tako kasno popodne djeca su bila s roditeljima u neboderu ili u predgrađu crtajući životinje po papiru.

Večerali smo na Skadarliji. Diplomci s filologije željeli su upoznati "devojčicu" tek pristiglu iz Bosne. Brucoškinje su bile na cijeni kod starih apsolvenata što su recitovali zbirke ljubavnih pjesama napamet. Mukelefa se rumenila i stidljivo smješkala dok nije pojela pljeskavicu u kajmaku sa dvije čaše piva. Onda je zabacila kosu, kako to samo ona zna, i slušala violinu i tambure i diplomirane pjesnike što su u raskalašnom ritmu govorili stihove iz knjiga Dantea, Nerude i Preverta.

Pričao sam o događaju iz "dvojke". Moj cimer izrazio je želju da "taba" izgrednika i da mu dobro "naštrika creva". Cimer je volio bosansku šljivovicu i suhi sir, a posebno slatko od dunje što ga je moja majka pravila. Reklamirao je u ženskom društvu moj "skalpiran" sexualni organ i srceparajuću svirku Elvis Presleya na gitari. Ali Pero sa Topčidera nije imao razumijevanja za naš multi-kulti dolce vita.

Potekao iz stare beogradske obitelji koja drži do tradicije, Pero je uvijek pio crno vino, po mogućnosti "Car Lazar" ili "Carica Milica", a ako nema to, onda kosovsko. Jako je volio srednjevjekovnu književnost i teško se uklapao sa novotarijama, recimo, Vaska Pope. Sve napisano poslije Zmaja i

Radičevića bilo mu je "avantgarde" i bez dovoljno zanosa. "Krstio" sam ga sa "sv. Petar" kako već nisam imao afiniteta prema nacionalnoj nebulozi. Za uzvrat on je imao hroničnu potrebu da me "gricka za džigericu" kad god stigne. Trpio sam ga, jer sredinom '80-tih moderno je bilo prognozirati raspad Jugoslavije, neminovan iza Titove smrti, ali oprezno i u kuloaru, jer svježe sahranjeni boljševik mogao je da "povampiri" sa Kuće cvijeća i pokvari prognozu.

Pero se okomio na BiH. Postavio je tezu da između Srbije i Hrvatske nije moguća ni mala Bosna, a kamoli Pašaluk sa Sandžakom što su nam ga, "šatro", Turci ostavili u amanet. Ja pomirljivo uzvratim da nam je "velika Bosna" ostala od kralja Tvrtka, ne od Turaka, i da nemam teritorijalnih pretenzija prema Sandžaku, već problem kako da lutajućeg viteza "tvrtka" udomim za noćas. I zagrlim Mukelefu, kao tvrđavu. Slušajući zvuk moga glasa, ona se pribila uza me drhteći kao Aska koju proganja vuk. Begovsko dijete, Mukelefa nije navikla na kafansku debatu. Nju je mati oblačila u Beču, a za maturu su joj bijelu haljinu kupili u Grčkoj. Zadnji put bješe išibana u sedmoj godini kad je mačku s isukanim noktima bacila komšinici u krilo.

- "*Drumovi će poželjet' Turaka, al' Turaka više biti neće...*" Pero je recitovao gledajući me mrko kao Marko tek sjahao sa šarca. U auli fakulteta, ispred amfiteatra, na podnožju od mermera recitovao bi deseterac kad god bih ja na ispitu dobio veću ocjenu od njega. Diplomci su se smijali, jer je to bio standardni ritual za transformaciju plemenskih strasti u prihvatljiv urbani mentalitet. Kad se isprazni, Pero bi navijao za "Zvezdu". I tačka.

Ali gospodin za susjednim stolom, u odijelu sa leptir mašnom, očito prispio s koncerta ili pozorišne predstave, želio se uključiti u dijalog. On je Turke smatrao za izvor svega zla. Nakon 500 godina na Balkanu, Turci su unazadili narode pod svojom vlašću: sabljom, fesom i džamijom. A tek danak... Mukelefin djed bijaše hodža po zanimanju i ona se kao dijete uspavljivala slušajući ezan. Bila je blijeda u licu i rekla da bi željela ići u hotel zbog glavobolje.

Ustanem. Valjda mi je, zbog Mukelefe i piva, proradio orijentalni gen. Tvrdio sam da su Turci jako fini ljudi, i da je uzrok nezadovoljstva posljedicama osmalijskog pohoda, ustvari, nesporazum. Na stranicama istorije, eto grijeha, Turci su pokvarili ustaljeni redoslijed. Trebalo im je vremena da se snađu u kompliciranoj proceduri pregovora sa namjesnicima Rimskog carstva. Kad su opsjedali Beč, malo je "falilo" da otvore devizni račun u švicarskoj banci, a skupa s Maurima u Španiji, razmjenjujući kulturna dobra, kršćansku Evropu digli su na trbušni ples. Zamalo da Turci vežu konje uz Eiffelovu kulu, ili razapnu šatore oko Trafalgar Squarea.

- "*Ah, to bi bio božanski picnic,*" rekao sam:

- "*...skoro kao Woodstock '69, ili Jimi Hendrix na ostrvu Wight!*"

Gospodin je podivljao: zakolutao očima i skinuo sako. Dvojica u društvu s njim, takođe su skidali sako i zavrtali rukave. Vikali su:

- "*Udri Turke!*" i uhvatili cimera za kragnu. Kakva greška. Odrastao kao metalac na vagonima u Smederevskoj Palanci, kad popije, cimer je pokazivao dlakave ruke sa kratkim prstima i govorio:

- "*Ja sam se ovim rukama kroz život probij'o!*" Cimer je razbio flašu o gospodinovu glavu i stolicom otjerao siledžije čak do šanka. Ja sam zgrabio Mukelefu za ruku i protrčao kroz otvorena vrata u skadarlijsku romantičnu noć. Nismo platili račun. Naravno. Odvezli smo se taxijem.

Mukelefa i ja tuširali smo se hladnom, pa toplom vodom u hotelu i, umotani u peškire sa natpisom MOCKBA, gledali kroz prozor. Bili smo približno u epicentru putanje tramvaja što uvijek vozi isti krug. Rekla mi je da studira u Beogradu iz inata. Njen bivši dragi otišao je u Sarajevo da uči, a ona ga nije zaboravila. Skroz. Dok je ležala potrbuške, Mukelefa se budila u snu uplakana i ja sam morao da je tješim. Okrenuo bih je na leđa da lakše diše i da me gleda u oči. Kad ti vjeruju, begovice dobro ljube i sa ukusom suza.

Mukelefa je jako voljela tufahije i žito sa šlagom. Još sanjiva nakon poljubaca ona me uvela u misteriju islama. Savila je noge na jastuku i pričala o pećini Hira gdje je Muhammed

samovao na brdu en-Nur. Dočarala mi nebeski mi'rag kada je u snu poslanik obilazio ahiret praćen anđelima. Divio sam se da maleno žensko zna tako uzvišene stvari i pitao kakav sam ja to grešnik pa mi Allah šalje Mukelefu ko tumača za astralne sfere. Dok je na prozor padao Mjesec opkoljen zvijezdama, sjetio sam se cara Šahrijara i shvatio da muškarci moraju pažljivo slušati kada dođe izabrana noć. Iako Mukelefa nije Šeherzada, njeno ime postaće slavno kad ja budem veliki pisac sa mnogo objavljenih knjiga. Uz jednu Beatrice, Lauru i Lenku Dunđerski, čitaoci će izgovarati ime male Mukelefe kao dokaz da su sva imena dobra za prave ljude.

PRESTANAK OPASNOSTI

Neumoljivo
lako
pišem riječi o ratu kao da je, zlotvor,
već prevaziđena povjesna
stvar.
Moguće li
je
da se nađu dva čudovišta,
rat i pisac, na mjestu što se zove
svijet,
a
da preživi slabašna
zvijer koja ciči miroljubivo kao
ja?
Pobijedio ga,
jer
sam pucao od smijeha pišući
izreku
iz
davnina:
Neka stane ova nepravedna rat!

JOVAN DUČIĆ NA KALEMEGDANU

Topovske cijevi u borbi
sa
rđom
gunđaju da je poraz vrlo rđava stvar.
Dok ljudi šetaju oko čaura
što
su im iščupani zubi,
pa leže vezane kao zaspali psi.
Djeca
rukama love leptire koji mirišu na barut.
Pčela
nema. One ne prave crni med.
Ptica
na grani ukrug dostojanstveno okreće glavu.
Gleda:
svjetlucavo popodne,
ili
plijen?

JEZIK PREKRIVEN DLAKOM

U praskozorju civilizacije Narcis je izopačio komunikativni čin. Kad je u šumi sreo Echo, nije osjetio neposrednu stvarnost ljepote, već je htio govoriti s nimfom. Umjesto savršenstva ljubavi bez riječi, on je pokušao da ćaska i da magičnu zaljubljenost na prvi pogled falsifikuje u logoroični ep. Time se obezvrijedio kao muškarac, a zatim i kao pripovjedač, jer je intimni doživljaj pretvorio u mit. Samoljubivi Narcis je tendenciozno otuđio od čitalaca, dakle od društva, nevinu bezazlenost contacta dva ljudska bića tjerajući Echo da ponavlja riječi kao besmislen trač.

Biblijski Adam udvarao se vještije golišavoj Evi. Budući da je u raju bilo previše cvijeća, nakon serenade sa do tada nepoznatim osjećanjem - ljubavi, poklonio je prvoj ženi smokvin list. Za uzvrat dobio je jabuku kao književni honorar. Već otac porodice, roditelj dva sina, Abela i Kaina, Adam je imao i obavezu vaspitača. Pripovijedao je poučno o izgonu iz raja i u toku naracije uplitao nove epizode. Naučio je da za potomstvo uvijek iznova uspostavlja svijet koji postoji u priči i dokazao da, a priori, tendencioznost jeste odlika pripovijedanja. Da je čovjeka stvorio jezik, ne rad.

Prevareni čitalac još iz usmenog doba nije sposoban za percepciju diskutabilne stvarnosti. Kad "sluša" knjigu, ljubitelj štampe unaprijed fokusira semiotički pečat i gramatički code. Jer sve što zna je u pamćenju, dakle u riječi, kako je tvrdio Immanuel Kant. Riznica kulture građena je kategorijalno u pojmovima čija klasifikacija omogućava da mislimo o svijetu, ali da ga spoznamo - ne. Živo blato znanja krije i Homera i Borhesovu Knjigu od pijeska, i sanskrit - jezik nad jezicima, i Šahrijarovu 1001 noć. Protjerani, svašta znamo, ali nam stvarnost izmiče. Izvan raja ljudi su zaboravili da je jezički zvuk vibracija na kojoj univerzum energetski biva i sinkretički talasmasa od koje biva. Fonetska *aurora borealis*. Taj ideal nekad su slijedili stihovi čija metrika ne govori, već pjeva. Na primjer:

trohej, daktil i jamb[1], ili gajatri, trištubh i anuštubh[2]. Svaki trubadur u srednjem vijeku dao bi srce za božanski muzički ključ. Nažalost, kamen mudrosti u našem dobu jedino još traže medijski alhemičari što performiraju rap.

Jezik, pak, služi i da se isplazi, i za lijepljenje marke na omotnicu pisma, na primjer, taj organ usne duplje, ali, baš zato, "jezik bez dlaka" nije popularan, jer vlasniku priskrbi "ljepljive" posljedice na društveni status. Komunikacija je tkivo kulture, te drastično iskustvo životarenja ometa ne samo naše gnoseološke moći, već i mogućnost slobode. O plemićima i vjerskim vođama, o predstavnicima vlasti građani govore s divljenjem, ili uglađenim stilom koji prikriva strah, jer unutarnji cenzor, "super-ego", djeluje kao zaštita od gladi i samoće - od kazne. Biti s roditeljima, biti zaštićen u društvu, u političkoj zajednici znači imati uljudan jezik, jezik "prekriven dlakom".

Takav proceduralni govor: u porodici, na radnom mjestu, u medijima, bogomoljama, autobusu i kafani izraz je civilizacijske potrebe za strukturom[3], potrebe za priznanjem u zajednici, izraz kolektivne nužde i prinude građanina da infantilnim igrama ostvari upotrebnu instant-svijest. Ali taj govor, zaista, nije osviješćen - ne znači ništa, jer samo ponavlja frazu isprazno sadržaja. A procedura, ritual i obred kao jezgro komunikacije u praksi i nisu drugo do mentalne mašine kojima ljudi učvršćuju (quasi)kulturnu pripadnost kroz automatizam neophodan za mehanički čin. U političkom, edukativnom ili poslovnom okruženju riječ je fasada, našminkani prekrivač po stvarnim težnjama ljudi koji ostvaruju komunikativni spoj. Riječi su somnambulne maske, strateški materijal marketinga i prvi robni proizvod u historiji masovnog društva. Trebalo je da prođu hiljade godina da bi se komercijalni lingvo-otpadak pretvorio u trulež.

Jezik u upotrebi nagomilava izraze i fraze. Enciklopedije i biblioteke odvajkad stalno rastu. Bujaju. Kada s vremena na vrijeme ne bismo zapalili neku zgradu biblioteke u Aleksandriji,

---

[1] Grčki stihovni metar;
[2] Indijski stihovni metar;
[3] Erik Bern, društveno strukturiranje vremena: "Koju igru igraš?" Nolit, Beograd 1980, str. 11;

ili Sarajevu, naprimjer, ugušili bi se od knjiga. Od rečenica i riječi što se talože kao jezički sediment. Kao talog kulturnog iskustva u naporu čovjeka da jezikom opšti. Od pamtivijeka svijet jeste ravna ploča na leđima slona ispod koga je bik što stoji na kornjačama koje plivaju u tinti. Božanski pisar sa svete guske trgne pero te tintom ispiše po zemnoj ploči sudbinsku nit. A beletristički čovjek hoda po rečenicama kao beslovjesni lik učeći pravopis što ga u posredništvu između subjekta i bića diktira lingvistički bog.[4]

Čitaoci prelistavaju knjige. Siroti mozak bi da se igra, prije no da radi. Da imitira izražavajući se: naučno, administrativno, teološki uzvišeno, umjetnički raskalašno, filozofski "zamršeno", pragmatično i usiljeno, ili "narodnjački" sočno (a terminološki neusklađeno!?). Informacije po vijugama putuju kao formirani uzorak, kao oblik svijesti koji podražava već modelirane oblike svijesti. Ti uzorci su fraze. Specijalizirani stilovi govora su fraze. U elektro-medijima standardizirani i slika i zvuk. Pred očima uplašenog čitaoca izrasta totalni sampling postmoderne, gdje ljudi kao mravi stvaraju kolektivni um - - database, prvo u Gutenbergovoj galaksiji, a onda digitalno u carstvu Billa Gatesa.

Ali jezik boluje od smrti. Klasificirani su "mrtvi" jezici kao latinski, ili starogrčki, irokeški, toltečki, staroslovenski, naprimjer. Mrtvim jezicima aktivne zajednice ljudi ne govore u svakodnevnoj praksi. Mrtve riječi zaboravljene su u rječnicima i knjigama, ili u bespuću provincije gdje periferne zajednice ljudi još čuvaju unikatni znak. Koji se u standardnom fokusu ne upotrebljava. Koji ne znači. Živi li još bar sanskrit - prajezik prirode? Jer u katastrofi govora dominiraju primjerci "živog" jezika koji, također, ne znače ništa. Kancerogene info-strukture sterilizirane su od smisla: stranice "žute" štampe i političke propagande u dnevnim listovima, masovna šund produkcija u elektronskim medijima gdje je zabava slikom i zvukom žalostan doping potrošača. Nebitan sadržaj, što se samo u formi razlikuje od nekog drugog "sadržaja", biva inkorporiran automatski u pažnju. Zapravo, ne biva inkorporiran, jer ponašanje konzu-

[4] "U početku bješe riječ..." Ivan, 1.1;

menta informacije ne određuje njegovo znanje, već njegovo "znanje" (i ponašanje) određuje totalitarni impuls medijske potrošnje.

McLuhanova teza da je medij poruka[5] postaje očigledna u postprosvjetiteljskom i hiperpotrošačkom kolektivu gdje su George Orvell i Aldous Huxley validni proroci "negativističke utopije", kao završne slike odumiranja ljudskog dostojanstva. Kada umjesto svijesti dominira ne-svijest u zajednici, sloboda pojedinca jeste himera u političkom prostoru što je strateški nevažan i napušten. U korist komercijalnih medija. Postindustrijsko informatičko doba, gdje digitalna informacija predstavlja jedinu (virtuelnu) stvarnost, imperativno otkriva da je svijest roba, a da je jezik ne samo "prekriven dlakom" (i to vještačke proizvodnje!!), no da više i nije sredstvo sporazumijevanja tamo gdje komunikacije nema. Ideal notorne dominacije već je postignut. Imamo *primarne izvore* emitovanja čija se influenca induktivno širi. Komunikatori nižeg reda izmjenjuju samo surogat informacije mehanički ponavljajući besmisleno isto.

Arhitektura govora u kojoj djelići lingvo-strukture zauzmu odgovarajuće mjesto obesmišljena je prazninom sadržaja. Uloga štampe bila je da obrazuje i opismeni elektronsko roblje. Da gramatički pripremi barbarogenu radnu snagu za informatički skok. Semiotika, pak, uvažava i mnogo stariji code nego je govor[6]. U jeziku simbola signalizacija čulnog utiska: mirisa, boje, ukusa, dodira i zvuka, kao komunikativna jedinica za sebe, prethodi riječima. Taj arhi-jezik što je potisnut morfologijom i sintaksom, budući neposredan i nedostupan intelektu, poslužio je kao osnova rascjepa individue u kome podsvijest i tijelo imaju zaseban život u odnosu na omamljeni ego.

Signalna funkcija čula biva strateško sredstvo manipulacije od vremena magije pećinskog slikarstva do network-marketinga. Subliminalna sugestija kao naredba u okviru poruke, maskirana u donjem pragu osjetljivosti čula na podsvjesnom nivou, finalni je uzrok somnambulizma čovjeka u masovnom društvu. A, budući da čula pribavljaju podatke iz virtuelne

---

5 Marshall McLuhan "Poznavanje opštila - čovjekovih produžetaka" 1964. godine;
6 Vidi djela F. de Saussurea i R. Barthesa;

stvarnosti, medij nije produžetak čula[7], nego lijevak kojim se kontrolirano formira politička i komercijalna psihodelija kao uslov planiranog progresa.

Tu "utopiju" razotkrio je psihijatar Wilhelm Reich, neposlušni učenik Sigmunda Freuda. Napisavši djela kao "Analiza karaktera"[8] i "Funkcija orgazma"[9], ili "Masovna psihologija fašizma"[10], Reich je lucidno, na eksperimentalan način, dokazao psiho-fiziološku tehniku emocionalnog otuđenja. Otkrio da uzrok agresivnosti ljudske vrste nije mitska ili moralna devijacija, već neurozom i stresom transformirana (preusmjerena) sexualna energija. Protiv čovjeka je od začetaka društvenosti na zlo iskorišćena i, civilizacijskim kontekstom deformisana, bazična prirodna sila. Freud je, "uplašen" kopernikanskom snagom genijalnog otkrića, kao odgovor napisao esej "Nelagodnost u kulturi"[11] gdje iznova mistificira negativitet ljudskog kulturnog iskustva odredivši ga u "nagon smrti" - Thanatos. Zapanjujuće je da mislilac kao Freud previđa kako, svojom tezom, ontološki i civilizacijski utemeljuje ideologiju i kulturu mržnje. Tek šezdesetih godina ovog apokaliptičnog vijeka, najavljujući sexualnu revoluciju, Herbert Marcuse teorijski će odbraniti moć života i sposobnost čovjeka da živi u društvu. Studijom "Eros i civilizacija"[12] Marcuse vraća kulturu u historijski iščezlo (autentično) biće srca.

Otuđenje u ontološkom smislu demistificirao je Fritjof Capra koji u "Tao fizike"[13] oglašava pad laičke mehanike duha. Capra miče granice svjetonazora jer demonstrira da, nakon Newtona i kosmosa "čvrstih stvari", kvantna fizika onemogućava ljude da grade arhimedijansku tačku uporišta u esencijama van vlastitog bića. Svijet, koji je u ljudskoj uobrazilji "mapa, a ne teritorija", traži conquistadora upućenog na sebstvo, a ne na "kralja i otadžbinu". Naučnik, ciklotron i čestica povezani su

---

7 M. McLuhan "Poznavanje opštila - čovjekovih produžetaka";
8 W. Reich "Der triebhafte Charakter" 1925, "Charakter - Analyse" 1933. godine;
9 W. Reich "Die Funktion des Orgasmus" 1927. god;
10 W. Reich "Massenpsychologie des Faschismus" 1933. god;
11 S. Freud "Das Unbehagen in der Kultur" 1930. god;
12 H. Marcuse "Eros and Civilization" 1955. god;
13 F. Capra "The Tao of Physics" 1976. god;

u jedno sa interakcijom "subjektivne objektivnosti". Tako, priča o svijetu istovremeno biva priča o sebi, jer spoznaju božanske neograničenosti ometa percepcijska, ali, prvenstveno, izražajna nemoć. Znak jednakosti između polisa i kosmosa, tek je prvi preduslov. Čovjek je priroda, a priroda je svijest. I metafizika, drugim riječima, ekologija - nauka o duši.

Ali radišno čovječanstvo nakon metalurgije i energetske baze, kao primarnu otkriva industriju svijesti.[14] Industriju prošle budućnosti koja izmanipulirani jezik štampe modulira u digitalni code. Umjesto nafte, taj info-techno kapitalizam iscrpi stvaralačke psiho-resurse, a taloži mentalni šund. Ideal renesanse, čovjek kao centar svijeta, izrodio se u suprotnost. Jer ljudski um, izolovan od prirode, sve više liči na container. A roba sa greškom, pulp-fiction u genetičkoj prozvodnji ideja (hrane ili zabave), već generira mutacije u kulturi što ugrožavaju evolutivni niz. Dakle, u svijetu koji nije stvarnost, već kulturna percepcija stvarnosti, čovjek mora prestati da falsifikuje sam sebe.

Od pripovjedačkog praiskustva, kada je prvi suplemenik vidio obzorje horizonta i pričao o "kraju svijeta" iza kojeg nije mogao vidjeti neki "drugi svijet", ljudi se uzalud muče da fascinantno iskustvo pretoče u ograničene riječi. Zamjenjujući teze: da je priča o prošlom jedini postojeći univerzum i lingvistički monopol na stvarnost, daju se jeziku moći koje on izvorno nema: da bude "kuća bitka", kako bi rekao Heidegger, ili "čuvar stvarnosti", kako je postulirao Aristotel (uspostavljajući prvobitne logičke kategorije u mimezi supstancijalnih odnosa subjekta - objekta - predikata). Jezik je postao svijet, a ljudi gramatičko roblje. Kao duhovno odijelo jezik još od Adama čini čovjeka, i "štiti" od naturalne stvarnosti individualno i kolektivno ljudsko biće.

Tako, govoreći aluziju o početku, došli smo do kraja. Ali ne na kraj teksta, jer postmoderni tekst beskrajan je, neoriginalan i autoreferentan - kao žilava Gutenbergova biljka. Došli smo do kraja sa upotrebom jezika kao tvorca stvarnosti.

---

[14] H.M. Enzensberger "Nemačka, Nemačka, između ostalog" - eseji: "Industrija svesti", "Novinarstvo kao ples između jaja"; BIGZ, Beograd 1980;

Preostaje nam samo da se ponavljamo i u historiji i u tekstu (a šta je historija, nego tekst?). "Stvarnost" je postala tijesna sa 6 milijardi ljudi i megatonama fizičkog i mentalnog smeća. Tijesna uz ratove i terorizam, uz gospodina Huntingtona, što kao žrec pseudo-teorije priziva "sukob civilizacija". Tijesna pod vlašću Thanatosa tržišne i političke apokalipse. Bježeći od tjeskobne stvarnosti (opet u tekst), zabavićemo se duhom, ali ne duhom Kosmičkog Zidara, jer je to preozbiljno za pismo u koje gledate. Također, ne duhovima predaka, jer su preci balkanskih naroda željni da, već jednom, zasluže vječni mir. Mi, koji smo "connectovani" na ova slova, definitivno smo živi (čitam, dakle postojim) i zanimaćemo se posljednjim danima duha u čijoj boci plovi svjetski brod.

Kao i "Krstarica Potemkin", kao "Mayflower", leksička arka plutala je da bi otkrila kopno. I na kopnu građevinu za koju babilonska kula nije ni kućica za ptice; japanski zamak od papira sa debelim koricama umjesto krova; piramidu od papirusa čiji vrh teži u nedostižno nebo; pećinu Altamiru gdje od olovci sličnog koplja nacrtani bizon mre. Baš takvu dramatičnu epopeju imao je na umu Gabriel Garcia Marquez u rukopisima koji proriču propast Maconda:

"Prvi u nizu vezan je za drvo, posljednjega jedu mravi," glasi sudbina, fatalna za obitelj Buendia. A hrabri Buendie tumarali su Macondom sve dok je u njima bilo strasti i grijeha. Dok su se probijali kroz prašumu (jezika?) i krčili puteve u fantastičnim predjelima gdje niko prije njih nije prošao, bili su uzor po kome življahu i Atreidi, djeca Agamemnona i Menelaja, ratobornih grčkih kraljeva, i faraoni, i Kennedyjevi, i posljednji kineski car Pu Ji. Ali, kada je Melquiades ogrnuo plašt prolaznosti i otišao u predjele smrti, zameo ih je vjetar.

No, ni prolaznost nije ono što fascinira svrhu ogleda o jeziku. Jeziku prolaznost treba. Nema čovjeka koji bi mogao govoriti s vijekovnim iskustvom maternjeg jezika sasvim glatko. Zapelo bi mu. Ako ne u antičkim počecima, ono, sigurno, u "mračnom" srednjem vijeku punom udica i čaklji.

"Polazi mi za rukom da zamislim vrijeme bez automobila, bez lokomotiva, zastava, predsjednika vlade, svećenika, zooloških vrtova, jednodnevnih putnih torbi, televizora i long-

plejki, ali ne uspijevam zamisliti svijet, vrijeme... niz generacija bez književnosti."[15] Skrušeno se ispovijeda Giorgio Manganelli ilustrirajući Heraklitovu relativnost i Hegelov apsolutni duh (jezika i književnosti). Ali, uz nepatvorenu beletrističku pravovjernost i devociju prema literarnoj dogmi, opominje nas Manganelli, štampan je prvi jezički klon. Neuništivi čitalac. Čiji nagon za samoodržanjem biva izražen kroz lingvo-egoizam. Dekadentno prihvatamo da: bajke i legende o prapočetku jesu književnost, knjige objave svih religija, unatoč sakralnom - izvanredna književnost, filozofska i naučna djela, udžbenici i novinska štampa, umjetnine i politički pamfleti, reklame, vicevi, uspomene, anegdote - sve što se dogodilo juče - jeste književnost.

Čovječanstvo postoji u perfektu i neizvjesnom futuru, a to su, moliću lijepo, glagolska vremena. Jezik se oteo tvorcu i čovječanstvo od iskona sanja jezički san. Zemlja je obavijena riječima i kreće se po zakonima pravopisa. Einstein i Newton u Sunčevom sistemu nemaju šta da traže. Egzistencijalno pitanje glasi: sporazumijevamo li se mi, ili gradimo zidove oko globalnog sela u kome likovi glume žive ljude? Kineski zid je jedina građevina koja se vidi s Mjeseca i Bog može samo da negoduje na takvu mizeriju. Ostavio nam je baštu punu cvijeća, što u zagušljivim lingvo-laboratorijama i ne miriše baš jako.

Zato je "jezik prekriven dlakom" i riječi ne nose slike za koje su određene. Kao lišće napadalo s grane i osušivši se izgubilo sok, te slike ne samo da nisu stvarnost, već i fikcija koju virtuelno zidaju blijedi u "avetinjski grad". Grad lingvističkog otpada i preživjelih ideja što prijete da u hiperprodukciji uguše kreativni um. Komunikativnim kanalima curi jezički surogat, gust od redundancije. Kao istrošeno ulje zagađuje uši, usnu duplju, jezik, desni i zube. Namazan je po usnama kao zaprljani rouge. Čik, neka se neko usudi da kaže riječ bujnu kao klicu pšenice, ili pupoljak ruže grafitne. Takva riječ bila bi lingvističko čudo i rijedak leptir ispod medijskog stakla.

---

[15] Časopis "Quorum" br. 5-6, Zagreb 1998, str. 4, G. Manganelli;

Tragajmo. Gdje se skrivaju ostaci života u entropiji komunikativnog sistema? Kuda nas može dovesti potraga za Gralom? Do neupotrebljivih riječi. Do Mehaničke nevjeste[16] koju na Internetu treba da oplodi Frankenstein. Do neizrecive šutnje... Hoćete li zabosti bjeličastu zastavu na smetljište historije, ili poželjeti jezik koji se slaže s vašim jezikom? Gibak i žustar u istraživanju nepoznatog, jezik koji znači.

[16] M. McLuhan "Mehanička nevjesta - folklor industrijskog čovjeka" 1951. god.

RIBA KOJA ISPUNI ŽELJU

Bila je
klizava. Klizava
ko sestra ostriga. I puž
golać
na listu. Kao
mlaz
ulja,
klizava. I hladna.
Kraljica vlažnog dna. *O, ribo!*
Rekoh joj:
Da l' da te vratim u rodnu vodu,
ili
da pržim na vatri što žeže i
kožu topi - haljinu od voska
navučenu
na
elegantan led?
Ali ta sirena bez glasa
otvarala je usta za poljubac, prije
no
za riječi. Nudila da liznem
ljigav sok što curi sa krljušti tamne.
Jer
još je bila živa i radoznala i
nenasukana na sprud.
A
mrdala se kao što ribe rade
u borbi da srkne kiseonik
što
joj
izgara u krvi.

Egzorcizam

TUCI
TUCI
TUCI

DOK NE PODIVLJA

TUCI
TUCI DOK NE PODIVLJA

KADA
PODIVLJA

UBIJ BIJESNOGA PSA

BOSNA-SAVA COMPANY

Grad šećera imao je slatku publiku, naročito seljančice rumene od kulena i đakovačkog vina. S obraščićima od crvene paprike i šminke kupovane u Mađarskoj i u Trstu, dobre curice, imale su domaći odgoj. Kad je bećar gleda, ona dvaput trepne, pa pocrveni. A onda se smije i pleše cijelu noć. Ta slavonska kuhinja, ljuta paprika & bečki valcer. A kad Sunce obasja jutarnji paysage, sve bi opet bilo ravno i slatko: kroz ušorena sela tekla bi rijeka Sava, paori gajili biljke i debeljuškaste svinje koje su rado slušale rock & roll i tako dobijale na težini.

Band je dolazio u Bošnjake, selo kraj Županje, da snimi long-play ploču. Profy studio ROCKOKO bio je na glasu kao mjesto sa feelingom za nebesku mjuzu. Kao kad blueseri pješače deltom Mississippija u filmu CROSSROAD: gore nebo, dole blato i gitara u ruci. Mi, Bosanci, uglavnom brđani, jako smo željeli naučiti pravi blues.

Dvoranu kina u centru Šećer-Grada zvali smo Opservatorija. Izbacivač, Milo Malotonac, bio je poznat kao MASTER BLASTER, jer u dvorani Posavci gledaju zvijezde. Velike i male. Velike zvijezde na pozornici rokaju HEAVY METAL, a male naroka Milo, ako treba. Na koncert došla je raja iz Sarajeva. Šatro, išli su za nama, jer smo bili mlad & perspektivan band. Tip sa Alipašinog Polja, mršav ko da nikad nije vidio ćevape, na vratima pita Milu:

- "*Da ćornem teke, rista, gatibo?*" A Milo napravi kravatu ispod pazuha i kaže:

- "*Proviri.*"

Za zvučnik "high frequency power speaker" (visokotonac) Milo je govorio "malotonac". Da je imao sreće u životu, zvao bi se BUDD SPENCER, ovako je ostao zaostao.

Grupe su se pomijale Županjom još od ranog jutra. Prijava kod dviju nasmijanih slatkica s dekolteom što je obećavao toplu dobrodošlicu, tonska proba sa domorodnim tehničarom zvuka koji je nudio ton ROLLING STONESA, iako sviraš ko papak, i anestezije u izobilju. Muzičari su pušili, pili i

pripremali se za svirku. Poslije READINGA, NASHVILLA & ILIDŽE, u Županji se pucao najveći BOOM-fest u ovom dijelu svijeta.

Yogroo, stari bubnjar (njegovi preci bili su Bongo--Bongo), unezvjereno je brljavio:

- "*Papci, ha! Đe mi je sin? Đee moj sin?!!*" Valjali smo se u grčevima ko bolesne hijene. Njegov topčić već je 20 godina uzalud prašio žensko meso.

- "*Šta baljezgaš? Hadume!*" Podbadali smo. Yogroo je urlao:

- "*Rock and roll, šuperde! Ja sam izmislio rock!*"

U zadimljenom prostoru poletjeli su bubrezi, vanzemaljci, jetra, crijeva, šišmiši, ruke, noge. Užas. Histerija: Yogroo on the road again...

Prehlađeni Tica pričao je o psima. Nos mu je curio u kriglu piva. Liječio se antibioticima i drugim tabletama do kojih je mogao doći. Umjesto u bubanj počeo je svirati u živce. Izašli smo napolje da bi on prikupio energiju gledajući u Sunce. Povjerio mi se kako noćima sanja Band na TV i stotine izbezumljenih curica što padaju u nesvijest i jure za nama dripcima na vrhuncu slave. Zagrlio sam ga. Pjevali smo i ljuljali auto. Ja od muke, jer sam uzalud čupao iz Tice rhytm & blues za večerašnji koncert, a on (sa svojim psima) lepršao na haubi blaženo ko pčela u cvijeću. Sve je bilo plavo. Nebo. Cvijeće. I - auto, vozilo uvijek budnih čuvara reda.

Klasika: murja. Konjica u pogrešnom kadru. Legitimisali su nas. Bio sam civiliziran indijanac s europskom kulturom & osobnom kartom. Tica nije imao ni jedno, ni drugo. U duelu s nervoznim bljedolikim dao mu je lovu, a uzeo bezveze papirić.

POLARNA SVJETLOST

U saksiji uzgajate globalno
selo. Rađate,
kuhate.
U vašem loncu vri kosmička supa.
S ramena pauk mode
tka
unikat-paučinu umjesto donjeg rublja,
neprocjenjivi ručni rad. Šta bi muškarci
bez
žena? Galopirali,
kentauri bez iluzija, očima
u
Mjesec bez riječi. Pljuvali u dalj.
Žene izađu u šetnju, na generalni štrajk,
i
razgledaju izloge po gradu. Kupuju,
jer im je u cvijeću
obećana ljubav, a dozvoljena metla
(koju
ne treba jahati kad padne mrak).
U
ime muškaraca, prije planetarnog svršetka,
kapituliram u bezuslovni mir.
Ja
nisam
jači pol prema ženama. Osjetim strah
kad kleknem dok ona leži,
umorna
striptizeta na zidu
sa koga svjetlo curi u civiliziranu sobu
spremnu
za
iskonski čin.

ORALNI INTERVIEW

Kao reporter lokalne TV i urednik programa za kulturu došla je naoružana u stan: diktafon, minić - tik ispod pojasa, dug i oštar jezik, agresivna šminka. Poljubila me napućenim usnama kao Mick Jagger ili Goldie Hawn. Kao da je naš pricala sintetikom - usne umjesto sise.

Pitala me zašto uz sofisticiranu frazu pišem i vulgarizme od kojih ježi koža čitalaca, u jednoj ruci, već, držeći diktafon, u drugoj joystick s kojim sam od rođenja intimno vezan. Jeknem od zadovoljstva, jer na diskretan način, ona bješe inspirisala moj spisateljski nerv.

- "*Još od Platona...*" kažem:

- "*...koji je državotvotvorno sudio o filozofima, ili Ovidija...*" nastavim:

- "*...što je prognaničke poslanice pisao ex Ponto...Ah!*" Sablaznim se od sjekutića kojim je urednica marljivo grickala kožni mikrofon. Zbunjeno prozborim:

- "*...pisci su kvarna roba. Zavide vlastodršcima, jer tirani nekažnjeno vršljaju među građanima kao po mravinjaku. Pobožni je kralj David obljubio ženu ubivši joj muža, a Napoleon, nizak rastom, na koljena bacio Evropu...*" Reporterka me pogledala klečeći, sa rumenilom na licu, ali bez stida.

- "*Književnici su pisari što tuđi život pretaču u tintu, moralni strvinari što iz davnina stražare nad grijehom, ali piskarala bez hrabrosti za djela o kojima sanjaju i pišu!*"

Govorio sam u vatri grizući usne, sa šumnim uzdisajima i roze flekom u zatamnjenom vidnom polju. Bijah na glasu kao pismeno i snalažljivo kopile: da li da vesela dama pusti u medijski eter piščev sladostrasni krik? Iza svršenog interviewa poslužim joj whisky sa ledom uz dva-tri parčeta lubenice. Jako se čudila snimljenim riječima, jer njena vizija književnosti piscu daje oreol dušebrižnika.

- "*Zar nije farsa...*" uzvratim:

- "*...u ovom moru bluda i kala tražiti od pisca da se uzdrži od plijena, da bude čuvar krijeposti?*"

Popravljala je ruž i trepavice ispred prozirno plavih očiju u koje može stati još jedan, bar, ovako mahnit svijet, ta krasna žena što je učinila na trenutak da se osjećam radosno kao predsjednik USA.

OSVOJENA ZEMLJA

Kuće u sunčanim naočarama
i njive,
obrasle u oštru travu
kroz koju gazim bos, i sa strahom
u prstima.
Skidam se go
kraj jezera iz đačkih dana
u kome ribe ne borave do daljnjeg.
Po
mulju mrijeste se granate i avionske
bombe. Hop! Mačka vazdušaste dlake (psi
na užetu).
U zemlji je sigurnost,
šapnem, i obuhvatim kuglu
kao da ću originalni globus vratiti natrag
među
igračke.
Vidim: moj otac peca i maše štapom
ko da diriguje ribama dok ja u znoju
čeprkam
gliste koje tek treba da se kupaju
u proždrljivoj vodi. Gledam:
trava;
otresem s nosa latice cvijeća i slušnem
bubu koja gunđa da je uho loše sklonište.
Mir.
Nikoga na plaži. Ni na granama gugutki nema.
Kinđur-ptice, ne slijeću na čađavi krov: evakuisane
davno
iz
oka, iz
zavičaja, sna.

PRED LICEM SVIJETA

Ljeto je.
Miris prašine i bitumena,
sa zrikavcima što nadjačaju škripu
patika:
pješačim
po auto-putu. Ljeto
je.
Trava vene u kukuruzima iz kojih proviruju
tikve. Jabuke na stablu, kao
ponuđeni
dar.
Na leđima mi ranac iz kojeg curi sok
zgnječenog paradajza da porumeni i zakiseli
osoljeni
znoj.
Kako je slatka sloboda!
cerim zube, usne - ogledam u dioptriji naočara osobu jednaku meni
gdje se umiva u mlazu vode što curi
između kamenja na ulazu u tunel.
Iz
tog životvornog tunela, sa odmrznutim srcem iz mraka, izaći će pred lice svijeta, veseo i prašnjav
humanoid
za XXI vijek.

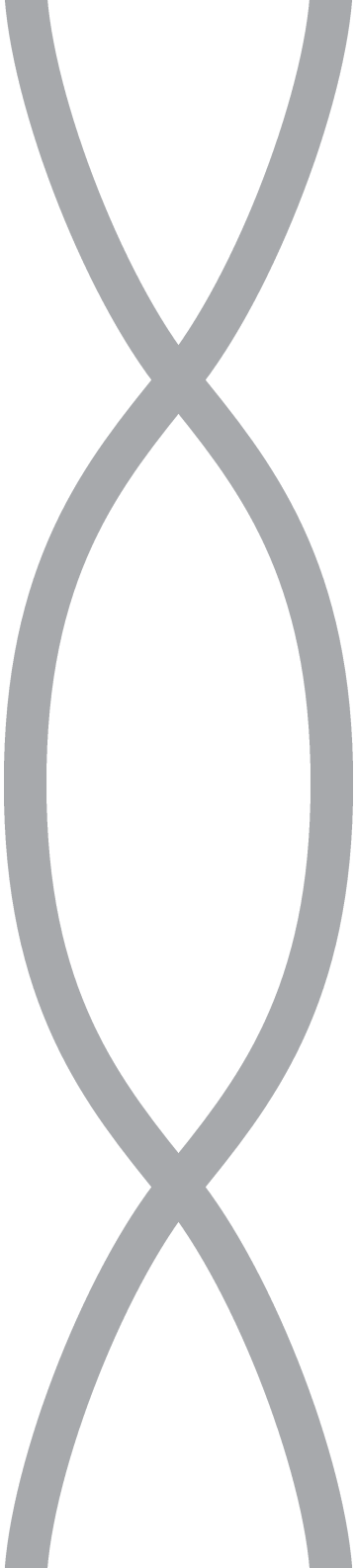

Recenzija za knjigu pjesama Dinka Delića: "*Bosanska knjiga mrtvih*"

Ključne riječi Delićeve knjige:
Rock & roll, Deep Purple, fender stratocaster, sex, ljubav, Bosna, rat, pivo, Harley Davidson, postmodernizam...

Dugo se u bosanskoj poeziji nije pojavila slična knjiga. Dobrovoljno ali i očigledno po vlastitoj vokaciji skrajnut od pomodnih poetskih tokova i "nacionalno-humanističkih" paradigmi opjevavanja svih mogućih i bezbrojnih tragedija trenutka, vremena i toposa, Delić se pojavljuje kao re-kreativni duh, pazite sad, *beat*-pjesništva. Kao demijurg smisla, on nam donosi i vraća jednu zaboravljenu svježinu i jedan zaboravljeni feeling autoironije koja, budući ukalkulirana u srcu samoga pjesničkoga subjekta, ni svijet, ni sebe, ne spašava radikalne a zdrave razornosti. Recimo izravno: Delićeve su aktivne i djelatne pjesničke tradicije vezane za rock, beat, omladinske pokrete. Za sve to sve smo do ove knjige mogli i misliti da je *passe*, da je neaktualno i da je svršilo svoju povijesnu ulogu i funkciju. Samosvojnom autorskom snagom Delić nas uspijeva ubijediti da se povijest ponavlja ne samo kao farsa ili kao rat, već, eto sada - i kao vrijednost. Delić do/pokazuje da povijesni tektonski poremećaji umiju oživjeti zaboravljene vrijednosti. Koje to vrednote pjesnik oživljuje? I kojim vrednotama on svjedoči?

Na diskurzivnom planu njegov je pjesnički jezik u najboljoj tradiciji beat i rock-poezije 60-ih godina. Na ideologijskome pak planu (ideologija kao neizbježna aktivnost proizvođenja stanovite vrijednosti kao stanovite moći, ne obrnuto!) njegov pjesnički svijet ima tako rijetki i vrijedni, ali vrlo često i mnogima neuspostavljivi, *tuch* sa stvarnošću (neizbježnom se ideologijskom mišljenju gubitak kontakta sa stvarnošću, po definiciji već dešava). Emanacije toga su svijeta rock & roll, sex, droga, ljubav, ali i bol, patnja, smrt, propadanje, raspad i destrukcija.

Generalna je karakteristika Delićeve lirike *ironija* (kako lirika ovdje svježe i obnovljeno zvuči) koja ju boji osobenom duhovitošću i zdravim i blagim sarkazmom (a što bi u standardnim genološkim definicijama *lirike* moglo biti *contradictio in adjecto*). Osim toga, Delić izravnim verbalizmom (koji se prelazeći u narativizam transponira u pjesme u prozi ili pak u poetske eseje) drži *suspens* i vodi poetsko-strukturnu nit k ekspresivnom ili začudnom poantističkome kraju. Obično je taj i takav kraj i smisaoni ključ cijele pjesme. Na jezičkom planu pjesnik nasljeđuje i plodonosno osvježuje jezik underground pjesništva, jezik marginalnih društvenih skupina (lokalni svirači, svjetski rockeri i ulični fuckeri), re-kreira slike road-movie filmova (ne možemo se oteti utisku kako su njegovi putujući svirači tek izašli iz filma *Goli u sedlu*), uvodi (u bosansko pjesništvo) jezik *virtual-reality*, jezik elektronskih medija i uopće, inaugurira jedan novi pjesnički jezik. U tome tek on je imao jednog prethodnika u BH poeziji - Gorana Simića (isp. npr. knjigu *Vertigo*) i sa Simićevim odlaskom iz Bosne, šanse za aktualiziranje jednoga (post)modernoga jezika u BH poeziji bile su neznatne. Ne moramo, naravno, isticati da ovdje, govoreći o jeziku, govorimo o vrijednostima. S (post)modernim se jezikom oslobođa izuzetna poetska, pa ako hoćete i društvena energija razlike, different-nosti, margine i oslobađa se jedna nova paleta boje koja se društvenom poretku nameće kao boja duge, a ne boja sivila države, sustava ili totalitarne ideologije. Također, ne moramo niti isticati kako se ove vrijednosti u nas još doživljuju kao subverzivne ili, najblaže rečeno, ezoteričke emanacije *evropocentrizma* (ili *amerikanizma*).

Da ništa drugo, u ontološkom pogledu, nije oživio osim *margine* (rockeri, fuckeri, loveri, vagabundi i antiideolozi), a jeste, Delić bi zaslužio svoje mjesto u iznova konstituirajućem studiju bosanske književnosti. Uspjevši ovim rukopisom, u pravi čas, progovoriti o mraku ali i o spasu, o zlu ali i o dobru, o ideologiji ali i o životu (što je na apsolutno suprotnom kraju), o ljubavi ali i o sexu, o putu ali i o smrti, Delić je u našem pjesništvu povukao jednu duboku brazdu osobnosti, uvjerljivosti i višestrane i višestruke vrijednosti.

Osim ovoga svega, u skicama i čitalačkim krokijima eto kazanoga, valja reći (kako je to i jedino moguće i nužno u ovakvom tipu poezije) da je Delićeva diskurzivna matrica temeljno autoreferentna te da se kroz stalno samopropitivanje od postmodernističke manire proizvela u autokreativnu komunikaciju s čitaocima.

Dr. Nedžad Ibrahimović

u Tuzli, 8.6.2001.

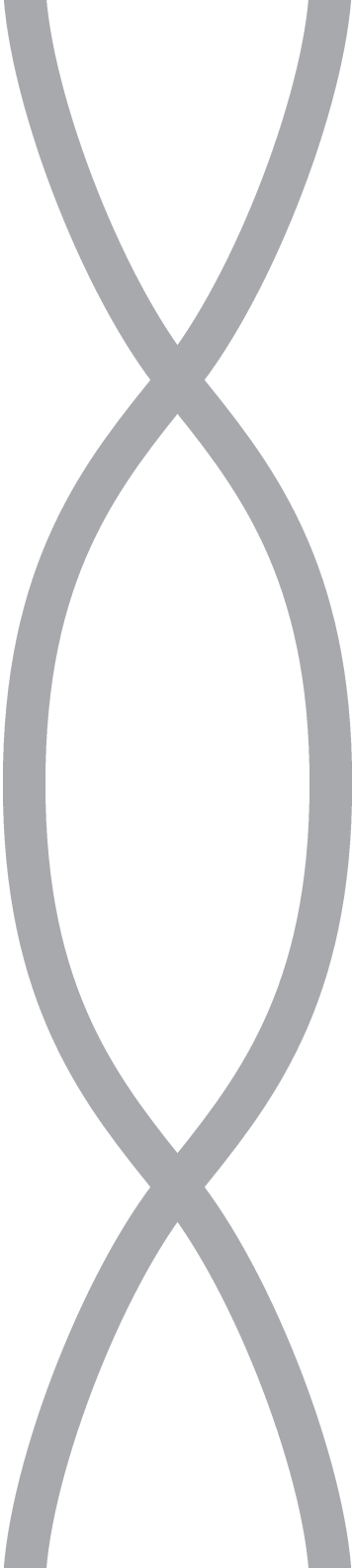

Dinko Delić, "*Bosanska knjiga mrtvih*", proza-poezija

Pošto smo se davno dogovorili (Ko?) da književnost podijelimo, između ostalih podjela, na poeziju i prozu pa da ih onda tako i objavljujemo, Dinko Delić, razbijač konvencija s kućnim odgojem, odlučio je da i suprotan slučaj - kombinacija poezije i proze, može dobro da funkcionira, pa nam je ponudio knjigu koja skače s puste poezije na pustu prozu, sa lirike na esejistiku, sa pjesme na priču, etc. Ne znam kako će drugi, ali meni se ovo čini provokativno i dobro. Uostalom, u ovom (svakom!) surovom vremenu kad nas čitaju samo rodbina i prijatelji i pokoji zanesenjak, ovakva knjiga može biti dobar način da imamo presjek jednog duhovnog svijeta, način na koji on (svijet) funkcionira u raznim formama a da mi to vidimo, pa volja nam učestvovati, volja nam odbaciti ga; tu leži istovremeno i opasnost i kvalitet ove knjige: ja mislim da je ona dovoljno hrabra da ovo sve u sebi pomiješa, pa šta bude. "Eto, tako se ja, bar na papiru, nadmudrujem sa svim i svačim", kaže sam autor, koji elementarno jeste pjesnik (sjajne pjesme "Paysage sa balvanima", "Demokratski dijalog", "Snaga argumenta", "Posttraumatski sindrom", te po svemu *programska* "Osvojena zemlja"), ali i domišljalo, tj. esejist ("Moja prva knjiga" i sjajni "Posljednji krik patke"), pa onda i pisac kratke priče ("Kalemegdan-Slavija" i par *on the road* priča). Duh Dinka Delića je rasut ali ne neorganizovan, on samo traži pogodnu formu u koju će smjestiti trenutni literarni izazov, zato je ova knjiga svaštara u najboljem smislu riječi. Delić se prema svojim "rukotvorinama", kako ih sam zove kad se odmakne od dragog ega, odnosi kao Freddy Mercury: "I want it *all*, and I want it *now*!"

Ovo je knjiga koja misli da zna kako se gubi duša, ali je (dušu) stalno obrće i prevrće ne bi li dostigla makar kakav (ne bitno viši) smisao, pa je naravno ne gubi nego oblikuje, kao i svaki "normalan" misleći stvor. Delić pod kontrolom drži svoje gađenje, što je za ovakvu vrstu knjige potrebno, i najčešće

uspijeva da sofisticirano zauzda svoj bijes jer zna ironizirati gotovo sve ("šta radi narod", "Riječ urednika"). Njegova kobajagi opsjednutost polom (da li doista drugim?) u stvari jeste rezultat želje da se šokira prije nego dopadne (*beat, beat, beat*); prolazim koz tekst i nalijećem na smjene nevjerovatno "mehke" lirike, toplih poetskih slika, sa iznenadnim morbidijama onoga što pjesnikovo oko registrira i ogoljuje. Dobra ilustracija za to je pjesma "Wc" s jedne i "Ispovijest viteza od La Manche" s druge strane. Ova knjiga hoće (i na silu!) pisati o onom što je lažnim moralom, posebno onim "naškim", gurnuto ustranu, marginalizirano, pa bježeći u (liričnu!) prostotu, Delić se *volens-nolens* vraća bosanskoj (bošnjačkoj!) stvarnosti, od koje i kad pobjegneš, moraš jednom, negdje, usred zahuktale savremene civilizacije izgovoriti **"Srebrenica"**. Ovi su radovi itekako svjesni te šizofrenije u poetskom govoru, i zato nepatvoreni.

Ova je knjiga neobičan oblik autobiografije, priča o bježanju iz knjiga da bi se još žešće u njih vratilo. Delićeve pjesme su, hajde da kažem, lirsko-političke, jer "uz jednu Beatrice, Lauru i Lenku Dunđersku čitaoci će izgovarati ime male Mukelefe kao dokaz da su sva imena dobra za prave ljude." Delić, nasreću, u svojim pričama i pjesmama nema bošnjački kompleks niže/više vrijednosti, što je zorno u recentnoj literarnoj produkciji posljednje decenije, s pojačim razlogom, ali on svoju poetiku smješta u kontekst koji ne podrazumijeva opoziju niskovisoko, nego negdje dizdarevićevski, 'nako sredinom (*Narod ko narod, tješim se./I/drugi narodi rade takve stvari*).

Sve u ovom rukopisu htjelo bi da bude istovremeno i klasično i netipično (uporedi pjesme "Knjiga mrtvih" i "Oda pički"), i napadačko i odbrambeno (kao i svaki rat!), mahalaško i velegradsko (kao da ima samo jedno, ili samo drugo), i prepoznato i nepoznato (knjige, knjige), i evropsko i bosansko (o, realije) i djetinje i odraslo (ah, muškarci), i eliotovsko i elisovsko... umorih se. Ovo je, u stvari, jedna dobra šizofrenična knjiga. Ona od tebe traži da se trudiš, da ne prelijećeš tek tako preko njenih otvorenih i zatvorenih značenja, provokativna je i pametna - Dinko Delić je u svemu ovom "civilizirani Indijanac

s europskom kulturom & osobnom kartom". Valja mu vjerovati, inače nema poezije, makar njegove.

Kad se razgrnu namjerno istovremeno stavljeni velovi europske esejističke preučenosti i američke naivne prostote, dobijete čiste, nepatvorene, melanholične (hajde da kažem bosanske pa šta bude) stihove gotovo klasične ljepote:

"Kinđur-ptice, ne slijeću na čađavi krov: evakuisane
davno
iz oka, iz
zavičaja, sna."

Sarajevo, maj 2001.

Ferida Duraković

Bilješka o autoru i tekstu

*

Dinko Delić rođen je 02.11.1957. godine u Slavonskom Brodu. Gimnaziju je završio u Gradačcu, a Filološki fakultet u Beogradu 1980. godine. Do 1993. Radio je u Gradačcu kao profesor književnosti, pisao, bavio se muzikom i pozorištem. Od 1993. živi u Tuzli. Sarađuje sa nevladinim organizacijama na projektima u kulturi i obrazovanju.
Objavio je zbirku poezije "*Opljačkani sarkofag*" 1998. u Sarajevu u izdanju biblioteke "*Harfa*" Međunarodnog centra za mir. Objavljivao je poeziju, prozu i književne studije u časopisima i novinama: *Književna kritika, Putokaz, Književna revija, Odjek, Most, Lica, Album, Behar, Hrvatska misao, Iza, Prosvjetni list, Forum Bosnae, Kolaps* i *Diwan* (kojeg i uređuje).

* *

Tekstovi iz prve knjige, "*Opljačkani sarkofag*", uobličeni su u periodu od proljeća 1995. do proljeća 1996. Sticajem okolnosti knjiga se pojavila iz štampe tek 1998. i promovisana u Sarajevu, Gradačcu, Tuzli i Tešnju.
Tekstovi iz druge knjige, "*Bosanska knjiga mrtvih*", formirani su od 1997. do početka 2001. godine. Iako iz obiju knjiga ima tekstova koji su pisani i prije 1992, autor smatra da su tek u posljeratnim izdanjima svi označeni tekstovi dobili pravu namjenu i strukturu. Rukopis "*Bosanske knjige mrtvih*" varira motive koji se mogu naći i u "*Sarkofagu*" pa obje knjige valja smatrati za cjelinu.

* * *

Sadržaj "*Knjige mrtvih*" objavljivan je u periodici od 1998. do sredine 2001. godine, a u ovom izdanju pretrpio je neznatnu redakciju i poboljšanje. Uz naslov časopisa slijedi redni broj teksta u sadržaju knjige.

Album: 2,4,5,7,8,9,10,16,17,18,20,21,22,24,28,35,37,39,46,54,55,56,58,
Behar: 11,15,29,57,
Diwan: 3,31,42,
Forum Bosnae: 19,53,
Hrvatska misao: 6,13,30,33,34,45,48,
Iza: 38,
Kolaps: 23,26,27,36,43,47,50,60,
Lica: 14,25,
Most: 51,
Odjek: 1,40,44,49,59,
Prosvjetni list: 12,32,41,52.

SADRŽAJ

1. Knjiga mrtvih ... /7/
2. Dobra navika ... /8/
3. Zemlja ljubavi ... /9/
4. Ispovjest viteza de la Mancha ... /10/
5. Čuvar izgubljene stvarnosti ... /12/
6. Kolektivna odgovornost ... /13/
7. Genocid ... /14/
8. Životinja se vraća ... /15/
9. Ghostbusters ... /18/
10. Oda pički ... /19/
11. Paysage s balvanima ... /20/
12. U klopci postmodernizma ... /21/
13. Glad i Elektro-distribucija ... /22/
14. Bogdan Bogdanović govori u Sarajevu ... /23/
15. Demokratski dijalog ... /25/
16. Legenda o srcu ... /26/
17. Moć transformacije ... /27/
18. Moja prva knjiga ... /28/
19. Uskrsnuće Doriana Graya ... /30/
20. Snaga argumenta ... /38/
21. Reprodukcija ... /39/
22. Pamphlet o ljubavi ... /40/
23. Posttraumatski sindrom ... /41/
24. Big Bang ... /42/
25. Sadaka City ... /43/
26. Dossier Haag ... /44/
27. Ljetovanje ... /45/
28. Love Story ... /46/
29. Šta radi narod ... /48/
30. Riječ urednika ... /49/
31. Omladinska ljubavna štampa ... /50/
32. Katarza ... /59/
33. Prizivanje duha ... /60/
34. Podzemni Parnas ... /61/

35. Wc ... /62/
36. Poema barbariana ... /63/
37. Supernova ... /64/
38. Volim te, slatko stvorenje ... /65/
39. Preljuba ... /76/
40. Himna ... /77/
41. Moj prijatelj kritičar ... /78/
42. Perspektive književnosti ... /79/
43. Posljednji krik patke ... /80/
44. Duhovi Srebrenice ... /81/
45. Ekshumacija ... /82/
46. Veterani ... /83/
47. Servisna informacija ... /84/
48. Pomirenje ... /85/
49. Pitecantropus erects ... /86/
50. Kalemegdan - Slavija ... /87/
51. Prestanak opasnosti ... /92/
52. Jovan Dučić na Kalemegdanu ... /93/
53. Jezik prekriven dlakom ... /94/
54. Riba koja ispuni želju ... /103/
55. Egzorcizam ... /104/
56. Bosna-Sava Company ... /105/
57. Polarna svjetlost ... /107/
58. Oralni Interview ... /108/
59. Osvojena zemlja ... /110/
60. Pred licem svijeta ... /111/
61. Recenzija za knjigu pjesama Dinka Delića: "*Bosanska knjiga mrtvih*" (N. I.) ... /113/
62. Dinko Delić, "*Bosanska knjiga mrtvih*", proza-poezija (F. D.) ... /117/
63. Bilješka o autoru i tekstu ... /121/
64. Sadržaj ... /123/

Lit.Kon

ISBN 9958-9290-0-7

biblioteka
KOLAPS

U.G. 'Alternativni institut'
KOLAPS® production
LIFE IS SERIOUSLY DAMAGING HEALTH INC.